

કર્તા—માણિક હારમસજ દાદાચાંનજ.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૯૩૮- તારીખ

પુસ્તકનું નામ જરૂર પડે તો આપો

વિગય ૪૯૭૩૪૮૦૦૬

JARTHOSHTI JAMANO

(ZOROASTRIAN ERA)

BY

Maneck Hormasjee Dadachanjee

F. C. I. (Eng.)

Fellow of the Institute of Commerce.

Fellow of The Indian Academy
of Science.

Fellow and Teacher's Diploma Holder of
The British Institutes and The
University of U. S. A.

AUTHOR OF

“The Zoroastrianism.”

“Life of the great Prophet etc., etc.”

(All Rights Reserved)

Printed at the Kabeer-i-Hind Paper Printing Works

BOMBAY.

1919.

જરથોસ્તી

જમાનો.

યાને

પારસી કામની હાલની અને
અગાઉની ધાર્મિક, કામી અને
રાજદવારી હાલનના મુકાબલો.

લખનાર—માણેક હોરમસજી દાદાયાનજી,
એફ. સી. આઈ. (ઇંગ્લેન્ડ).

“ખુદાને મળવાનો જરથોસ્તી માગ” —

“અશો જરથોસ્ત” વગેરેના કતાં.

(સર્વ હકક સ્વાધિન)

મુંબઈ.

“ કયસરે દિન્દ ” પેપર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપી છે.

૧૯૧૯.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોષીશર્ચર-સંગ્રહ

૧૩૮

સેવક તમારો,
માણેક હોશમસજી દાદાયાંનજી.

પ્રસંશા.

.....પોતાની કામ તરફનો પ્યાર, ધર્મ તરફની જનકૈશાની, રાત દિનની જિનસ્વાર્થિ સેવા અને કામના દરેક સવાલોના એક ચુનંદા અભ્યાસી તરીકે, તેમજ પોતાની કામના ગરીબ વર્ગ માટે, જુવાન વર્ગ માટે અને કામના બેહેતરીના અનેક સવાલ માટે, લાગવગ, ધમકા અને શરમ ભરેલા દયાણુની કશી પણ દરકાર રાખ્યા વિના અત્યંત મુશ્કેલીઓની સામે થઈ સ્વતંત્રપણે ફતેહમંદ રીતે કામ હિતકારી સેવાઓ બજાવી મીઠા માણેકશાલ દાદાગ્યાનજીએ આપણા જુવાન્યાઓ અને કામ તરફ બેદરકાર બનેલાઓને એક અચ્છો ધડો પુરા પાડ્યો છે.....

મરહુમ બાબા શ્યાવજી દાવર.

બહેનશીન બાઈ પીરોબ સોરાબ વાસ્તી

તે

શેઠ રૂસ્તમજી દોરાબજી દીનશાહ એડનવાળાના બેટી.

જેવણ લંડનમાં ૪૦ સ. ૧૯૧૪ માં ગુજર પામ્યાં હતાં.

અર્પણ પત્રિકા.

મરહુમ મીસીસ પીરોજ સારાબ વાચ્છા

તે

શેઠ રૂસ્તમજી દારામજી દીનશાહ એડનવાળાના
બેહુશતનશીન પુત્રી

જેવણનું સને ૧૯૧૪માં લંડન મધ્ય દીલગીરી ભર્યું મરણ
નીપજનું હતું, તેવણના

અને

તેવણનાં કુટુંબના એક મિત્ર અને વખાણનાર તરીકે

જરથોસ્તી જમાનાની આ નાનકડી કેતાબ.

અતિ માન, વહાલ અને પુણ્ય લકિતભાવ સાથે તેણીના
અશો રવાનને

અર્પણ કરું છું.

મા. હા. દા.

લેખક તરફથી કાંઈક થોડું.

શુક તે બારેહકતાલાના હઝારો હઝાર કે જેની મદદ પ્રતાપી મહેરથી સેવક પોતાની ચોથી દોશી જરથોસ્તી કામ સનમુખ ધરવાને સામર્થ્યવાન થયો છે. બાઈબલ સોસાયટીનાં ધોરણ મુજબ થોડે થોડે વખતે નાની ચોપડી ચોપાન્યાં પ્રગટ કરવાનો મુજને શ્રેષ્ઠ ઉત્પન્ન થાં, જેનાં પરીણામે અત્યાર આગમજ કેટલીક ધાર્મિક નાની કેતામો પ્રગટ થવા પામી હતી, અને આ ચોથી નાનકડી પણ ઉપોગી કેતામ મારી પ્યારી કામ સનમુખ રજુ કર્યાં અનિષ્ય આનંદ થાય છે.

આ કેતામને ૧૦) ભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવી છે, અને તેને મુગ ત્રણ અગત્યતા ભરી બાબદોના સમાવેશથી શોભાવવામાં આવી છે. પહેલી બાબદમાં અશી જરથુસ્ત્રનો જમાનો કાંઈક લાંબાણુ વિસ્તારથી સમજાવવાની કોશેશ કરવામાં આવી છે, અને તેને જુદાં જુદાં પુરતકોના આધારે અને જુદા જુદા જાણીતા ફિલસુફીનાં મત મુજબ રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

બીજી બાબદમાં તે જમાનાનાં જરથોસ્તીઓની સંસારી, ધર્મિક અને રાજદવારી હાલતનાં પ્રકરણો રજુ કરવામાં આવ્યો છે, અને હેવટની બાબદ તરીકે તે જમાનાના જરથોસ્તીઓની હાલતનો મુકાબલો રજુ કરવામાં આવ્યો છે.

આ સધળી બાબદો જે માગ કેટલાંક જરથોસ્તી ધર્મ સંબંધી બાબદો જે મુગલ તેમજ બહાર દેશાવરોમાં થયા હતાં હતાં તે સધળાંનાં સારનાં વાળાંમાંથી ગોઠવી કાઢવામાં આવી છે, અને જોકે તે અત્યંત ટુંકા અને સરળ રીતે આપવામાં આવી છે, છતાં તે એકત્ર બાબદ તરીકે જરથોસ્તીઓને જરૂર પસંદ પડશે, એવી આશા રાખું છું. જરથોસ્તી મહાગ્રંથને લગતી અનેક કેતામો કામના સ્વીકારાયલા, જાણીતા અને

વિદવાન વકતાઓ અને લેખકો તરફથી અત્યાર આગમજ બહાર પડી છે, તેમાં આ નાનકડી કેતાબ કે જે મોટાં કે નાનાં, સ્ત્રી, સરદ, કે બચ્ચાંઓને સર્વેને એકસરખી રીતે ઉપયોગી થઇ પડે, તેમજ આખો જરથોસ્તી મહાગ્રંથ હુંકમાં સમજવાને તથા પાર સીઓની હાલતી અને અગાઉની હાલત જાણવાને સવળ થઇ પડે એવી પધ્ધતી ઉપર રચવામાં આવી છે, તે મજકુર અનેક કેતાબોમાં એક લાયક જગા રોકશે, એમ હું આશા રાખું છું, અને ઇચ્છું છું કે કોમના દરેક વાંચનારની તે પ્રસંશા પામશે તો લાયક ઉત્તેજન મળેતું લેખાશે.

આ પુસ્તકમાં લખાયેલી બાબદોનાં બાબણો અને લખાણોમાં માત્ર અબ્યાસ માટે જે બીજાં પુસ્તકોની મદદ લેવી પડી છે, તે માટે તેના કર્તાઓનો પણ ઉપકાર માનવાની હું મારી દરજ વિચારું છું.

હેવટે હું આશા રાખું છું કે આ નાનકડાં પુસ્તકમાં લખાયેલી બાબદો દરેક જરથોસ્તી વાંચી તે મહિથી પોતાનાં ઉપયોગનાં તત્વોનું જરાબર અવલોકન કરી પોતાની રાજીંદી જીંદગીમાં તેનું અનુકરણ કરી એક જરથોસ્તી પરસી તરીકે પોતાની સુધળી દુરજ બજાવવાને સામર્થવાન થાય, અને તે મહાન પરવરેગાર કુલે આલમ સાથ જરથોસ્તીઓની વૃધ્ધિ, આબાદી અને બોલબાલા કરે. આમીન !

સેવક,

માણેક હોરમસજ દાદાયાનજી.

દાદાયાનજી ખીલ્ડીંગસ
પપ, ખેતવાડી ૪ થી ગલી,
મુંબઇ, તા. ૧ લી જુલાઇ ૧૯૨૬. }

સાંકળ્યું.

ભાગ પહેલો.

જરથુસ્ત્રના જમાના બાબે વીદવાનોની કલ્પના	...	...	૧
આપણો મહાજાતી ઇતીહાસ	...	...	૧
આગલા મંથ કર્તાઓ શું કહે છે ?	...	...	૩
એરીસ્ટોટલ કે પુડા કેશીઅસ	...	...	૩
રોમની પડતી સાથ વીદવાને આંચકા	...	...	૫
શાહાનામની શાહાદતો ..	...	...	૬
પુર્વની ભાષાઓનો પશ્ચીમમાં અભ્યાસ	...	...	૭
ખીન્નારોડી તખ્તીઓની શોધ	...	...	૯
યુરોપન શીલસુફેની મદદ	...	...	૧૦
મહાજાત અને તવારીખનો અભ્યાસ	...	...	૧૧
દારાએસ અને ગુસ્તારપ	...	...	૧૨
અશો જરથુસ્ત્રનો જમાનો	...	...	૧૩

ભાગ બીજો.

અશો જરથોસ્તના જન્મારનો દુક હેવાલ	...	...	૧૫
એક પએગમ્મર કયારે આવે છે	...	...	૧૬
અશો જરથુસ્ત્રના મોજેળ	...	...	૧૯
અહુરમઝદ સાથની મુલાકાત	...	...	૨૦
અશો જરથોસ્તની મુશીબતો	...	...	૨૦
પાદશાહા ગુસ્તારપ મહાજાતનો પીતા	...	...	૨૧
અશો જરથુસ્ત્ર અને તેમના મોજેળઓ...	...	...	૨૨
જરથોસ્તી તરીકે આપણી ફરજ	...	...	૨૩

ભાગ ત્રીજો.

સંસારી હાલત હાલની અમાઊની	...	...	૨૬
જમાનાની ગીરદેશી	...	...	૨૮
અગ ઊતે ખરો સુધારો	...	...	૨૯
અસલનો ધાર્મિક જુસ્સો	...	...	૩૦
હી અને મરદની એક ખીજાં પ્રત્યે વફાદારી	...	...	૩૧
પાદશાહોનો ધાર્મિક અમલ	...	...	૩૩
આપણા બાપદાદાઓના સદગુણો	...	...	૩૩
આપણા શરીરનો બાધા	...	...	૩૪
સચાઈ, ધરાનીઓનો મુદ્રાલેખ	...	...	૩૫

લગનનો ગાંઠ એક મહાન ફરજ	...	...	૩૫
દસ્તુરો અને મોખેદો, દેશના ઉદાપણનો ભંડાર	...	...	૩૬
અજના અથોરનાનો—તેઓની અફસોસકારક હાલત	...	...	૩૭
હાલનો બેહેકેલો મામલો	...	...	૩૯

ભાગ ચોથો.

જરથોસ્તી મહાજનની ચઢતી પડતી	...	...	૪૨
મહાજની કેતાઓનો નાશ	...	...	૪૩
યઝદેઝદ શહેરીઆર—કોમાલીમાની પણ કમનસીબ બાદશાહ.	...	...	૪૪
મહાજન અને દુન્યામાં તેની જરૂર	...	...	૪૬

ભાગ પાંચમો.

આપણો મહાજન, ક્રીયા અને ભકતી	...	...	૪૭
જરથોસ્તી મહાજનની માન્યતાઓ	...	...	૪૮
જન્મ અવસ્થા—તેકીનો જન્મનો	...	...	૪૯
ધર્મના પુસ્તકો	...	...	૫૦

ભાગ છઠો.

અશો જરથુસ્ત્રનો યઝદા પરસ્ત મહાજન	...	...	૫૩
હીરોડોટસ—દારયસ	...	...	૫૫
પારસીઓ આ શ પરસ્ત	...	...	૫૬
અશો જરથુસ્ત્રનું શીક્ષણ	...	...	૫૬
અશો જરથુસ્ત્રની વાયઝ	...	...	૫૭
ડોન હાઉગ	...	...	૫૮
જરથોસ્તી મહાજન ખુદાને મક્કવાનો ઉત્તમ માર્ગ	...	...	૬૦

ભાગ સાતમો.

ખ્રીષ્ટીય રાજ અને તાજ તરફ પારસી વફાદારી	...	...	૬૨
પારસીઓનો રાજદવારી જુરસો	...	...	૬૨
અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનો રાજદવારી મામલો	...	...	૬૩
પાદશાહોના પ્રગ્ન પ્રત્યે મહેરબાની	...	...	૬૭

ભાગ આઠમો.

ધર્મિક હાલતનું તોફાની વાતાવરણ	—	...	૬૯
-------------------------------	---	-----	----

ભાગ નવમો.

સંસારી હાલતનો સફે	...	...	૭૧
-------------------	-----	-----	----

ભાગ દશમો.

રાજદવારી હાલત—શુભ ભવીષ્ય	...	...	૭૨
--------------------------	-----	-----	----

અશો જરથુશ્ત્રના જમાના.

માણુક હોરમસજ દાદાચાનજી.

ભાગ પહેલો.

—:૦:—

જરથુશ્ત્રના જમાના બાબે વીદ્વાનોની કલ્પના.

પારસીઓનાં મહાન પઞ્ચગમ્યર ધરાનવેજના અશો જરથુશ્ત્રના સનેની શોધખોળ અને તે મહાન અશો નર કયા જમાનામાં થઈ ગયા છે તે બાબેની જુસ્તેજે ખીલારોડી હરફોની શોધથી જેટલી આપણને મળી આવે છે તેટલી કોઈપણ બીજી રીતે આપણે મેળવવાનો સામર્થ્યવાન થયા નથી. ખીલારોડી અક્ષરોથી આમત્રા ઇતિહાસોને ધરાનમાં સજીવન કરવાની શોધ એગણીસમી સદીની શરૂઆતમાંજ થયેલી માલમ પડે છે, કે જે શોધની અગાઉ આપણા મહાજનના ઇતિહાસ અને ખુદ મહાજનની ઘણીક શોધખોળો અતીવ્ય મુશ્કેલ થઈ પડી હતી.

આપણા મહાજની ઇતિહાસ.

આપણા પવીત્ર મહાજને લગતા ઇતિહાસનાં પુસ્તકોનો મોટો ભાગ ગ્રીક તથા ફારસી જગ્યાનમાં લખાયેલો હતાં, કે જેનાં અભ્યાસ અને શોધખોળની રૂએ આપણે ઘણું જરૂરી

મહાજી અજવાળું પામ્યા હતા. ગ્રીક ભાષામાં જે તવારીખો લખાઈ હતી તે સઘળાંમાં હીરોડોટસની તવારીખ વજનદાર ગણાતી હતી, અને ફાર્સીમાં શીરદોશીનાં શાહનામાને આપણી મહાજી અને રાજદવારી તવારીખ જાણતા આવ્યા છીએ. બન્ને લખનારાઓ તે વખતનાં મોટામાં મોટા તવારીખ નવેશો હતા, એમ સાબીત થઈ ચુક્યું છે. જે મહાન નરોની લેખનકળા આજે પણ પ્રસંશા પામે છે. તેઓ આપણા મહાજી ઇતિહાસમાં ધણા ખરા જુદા પડતા માલમ પડ્યા છે. જ્યારે આ બન્ને મહાન લેખકો અને શીરસુફો જરથેસ્તી મહાજીના ઇતિહાસને લગતાં અજવાળાંમાં જુદા પડેલા માલુમ પડ્યા છે, ત્યારે હાલનાં તવારીખનાં અભ્યાસીઓનાં મનમાં વાજખી શકે ઉત્પન્ન થાય એ બનવા ભ્રમ છે. કેટલાએક અભ્યાસીઓ શીરદોશીનાં શાહનામાનાં લખાણ ઉપર વિશ્વાસ ધરાવતા, જ્યારે કેટલાએકો હીરોડોટસ તવારિખને વધારે સંગીન ધારતા, જ્યારે થોડાકો બન્ને તવારીખ નવેશો તરફ સંકાશીલ બની બન્નેના લખાણો ઉપર શકની નજરે જોતા હતા. એક વખત એવો હતો કે જ્યારે અશો જરથુસ્ત્રના જમાના વિષે જુદા જુદા મતો જુદા જુદા અભ્યાસીઓ અને વીદ્વાનો ધરાવતા હતા, પણ હવે આપણે તે સર્વે મુશ્કેલીઓ મટી ગએલી સમજીએ છીએ. ખીલારોડી શોધથી અશો જરથુસ્ત્રનો જમાનો મુકરર કરવામાં ખણું અજવાળું પડ્યું છે, એટલે આપણે અશો જરથુસ્ત્ર કયા વખતમાં થઈ ગયા હતા તે બાતખી મેળવવાને કેટલેક દરજ્જે સામર્થવાન થયા છીએ.

આગલા અંતકર્તાઓ શું કહે છે !

યુનાની અંતકર્તા હીરોડોટસ અને એનોદન કે જેઓ અગાઉના ધરાની તવારીખ નવેશો કરતાં કાંઈક વધારે લખી ગયા છે, તેઓ અશો જરથુસ્ત્રના જમાના વીધે કશું જણાવી મયા નથી, અને તેઓએ રચેલા મહાજાની ઇતિહાસના અભ્યાસ દરમ્યાન અશો જરથુસ્ત્રનું નામ ક્યાંપીએ મળતું નથી. તો પણ તેઓ પછી થયેલા ઘણાંક અંતકર્તાઓ અશો જરથુસ્ત્રની ભુમી અને તેના જન્મકાળ વિષે પોતાના વિચારો જાહેર કરી ગયા છે, એમ માત્રમ પડે છે. એપીથોનની તવારીખ લખનાર એરોસસ એવું જણાવે છે કે અશો જરથુસ્ત્ર ઇ. સ. પુર્વે ૨૨૦૦ વરસ ઉપર એટલે આજથી ૪૧૧૯ વરસ ઉપર થઈ ગયા છે. એનથસ નામનો લીડીઆનો રહેવાસી તથા દાયોળનીસલેઝરસી અસ એવું લખી ગએલો માત્રમ પડે છે કે અશો જરથુસ્ત્ર ક્ષરકસીસે યુનાની દેશ ઉપર ચઢાઈ કીધી તેની ૬૦૦ વરસ આગમજ એટલે ઇ. સ. પુર્વે ૧૦૮૦ વરસ ઉપર થઈ ગયા છે. પ્લુટાર્ક તથા સાઇડસનાં કહેવા મુજબ તે ટ્રોયની લડાઈની ૫૦૦ વરસ આગમજ એટલે ઇ. વ. પુર્વે ૧૭૦૯ વરસ ઉપર થઈ ગયા છે. હરમીયસ તથા હરમોન્ડર નામના ખીજ તવારીખ નવેશો અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાને ત્રાયની લડાઈની ૫૦૦૦ વરસ અગાઉ એટલે ઇ. સ. પુર્વે ૬૨૦૯ ઉપર કહી જાય છે.

એરીસ્ટોટલ કે પુડોકેશીઅસ.

એરીસ્ટોટલ તથા પુડોકેશીઅસ જરથોસ્તી જમાનાને પ્લોટોનાં મરણની ૬૦૦૦ વરસ આગમજ એટલે

ઇ. સ. પુર્વે ૬૩૪૮ વરસ ઉપર મુખી જાય છે. ટીશીઅસ
 કે જે આર્ટાઝરકસીસ નીમનની દરબારમાં લાંગો વખત સુધી
 એક પરાણા દાખલ રહ્યો હતો, તે એવું જણાવતો માલમ
 પડ્યો છે કે અશો જરથુસ્ત્ર બેકત્રીઅના મુલકના રાજા હતા.
 એમીએનસ મારસેલાઇસ જેલેટીન, લખાતો અચ્છો અંથકર્તા
 કહેવાતો હતો જે ઇ. સ. ૪ થી સદી દરમ્યાન જુલ્યન શહેન-
 શાહની સાથે ઇરાનમાં ગયો હતો, તે પોતાનાં ઇતિહાસનાં ૨૩)માં
 વાલ્યમમાં લખે છે કે જરથુસ્ત્ર બેકત્રીઅના રહેવાશી હતા, કે
 જેણે ઇરાનનાં મહાજની અંદર ઘણા બહોળા ફેરફારો કર્યા
 હતા, અને તેની પછી દારાએસનાં બાપ હીસ્તાસપીસે તે ધર્મને
 પાછો સુધાર્યો હતો. આ ઉપરથી આપણે જરથોસ્તીઆ જોઇ
 શકે છીએ કે ઉપર ટીકેલી ઇતિહાસીક શોધો ઉપરાંત બીજા
 મહાન લેખકો જેવા કે મેન્ટેકસેસેન્ટ, દાયોગનીસ,
 એપુલ્પસ, પ્લીની પણ ઉપેલા અંથકર્તાઓની દલીલો ને લગભગ
 મળતા થાય છે. એજેથીઅસ નામનો યુનાની અંથકર્તા કે જે
 પોતાનાં વખતનો સ-તા સમાન તવારીખ નવેશ ગણતો હતો
 તે લખે છે કે “જરથુસ્ત્ર કયા જમાનામાં થઇ ગયા તે ચોક્કસ
 માલમ પડતું નથી. હાલના ઇરાનીઓ એવું જણાવે છે કે તે
 હીસ્તાસપીસ (વીસતારૂપ)નાં વખતમાં થઇ ગયા પણ હીસ્તા-
 સપીસ દારાએસનો બાપ કે કોઇ બીજો તે શકમંદ લાગે છે.
 જરથુસ્ત્ર કયા વખતમાં થઇ ગયા તે નક્કી નથી તોપણ
 એટલું તો સાબીત થાય છે કે તે ઇરાનીઓના પચ્ચગમ્બર
 હતા અને નવા ધર્મના મહાન લાવનાર હતા કે જે ધર્મ તેવણે
 ઇરાનમાં પહેલવહેલો પ્રકાશીત કર્યો હતો”, એ વગેરે બીજા

તવારીખ નવેશો તથા રૂમી ગ્રંથકર્તાઓ જરથોસ્તી મહાજન વીધે ધણું લખી ગયા છે. પણ તે કયા જમાનામાં આ દુન્યામાં પેદા થયા હતા તે સાબીત કરી ગયા નથી. ગ્રીક અને લેટીન ગ્રંથકર્તાઓએ અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાના વિષે અનુમાન કર્યાં છે, અને જુદા જુદા જમાનાને જરથુસ્ત્રનાં જમાનાં તરીકે ઓળખાવી ગયા છે. તેનું મોતેજર કારણ એ હેતુ જોઇએ કે જરથુસ્ત્ર નામના ધણું શખ્સો ઇરાનમાં થઇ ગયા હતા. મહાજન અને તેનો ઇતિહાસ ખુલ્લે ખુલ્લું દર્શાવે છે કે અસલના વખતમાં ઇરાન દેશ મધ્ય જરથુસ્ત્ર નામનાં અનેક શીલસુદે થઇ ગયા છે તેઓમાંનો એક કેલદીયાનો રહેવાશી, ખીજો પેમરીલપન, ત્રીજો આરમાની, ચોથો પરસીસ, પાંચમો પ્રોકેનીસીઆ, અને છઠ્ઠો બેખીલપન હતો, અને એ વગેરે અનેક જરથુસ્ત્ર ઇરાનની જુમી ઉપર થઇ ગયા હતા. સ્ટેનલી નામનો એક શીલસુદે પોતાની એક કેતાબમાં એકત્રીઆનાં જરથુસ્ત્ર વિષે લખી જાય છે કે જે જરથુસ્ત્ર આપણા મહાન પએગમજર જરથુસ્ત્ર સ્વીતામે હતા એવું હલની શાંચ ઉપરથી મુકકર થાય છે.

રોમની પડતીથી વીધાને આંચકો.

ઉપર જણાવેલા લગભગ સવળા રૂમી, ગ્રીક, અને લેટીન વીધાનો કંઈસ્ટના જન્મની પાંચ સદી આગમજ થઇ ગયા હતા. ઇતિહાસ આપણને કહે છે કે ક્રીસ્ટનાં મરણ પછીની છઠી સદીમાં જ્યારે રોમનું મોટું રાજ જે આખી દુન્યામાં અધિકાર ભોગવતું હતું તે કમનસીમીએ પડી બાગ્યું અને વીધા. અબ્દસ, તેમજ શીલસુદેનો આ શોચકર્તા દેશ,

કે જેનાં લાંબી પડવાથી વિદ્વાને એક મોટો આંચકો લાગ્યો. કાંઈરટનાં મરણ પછીની ૭ મી સદીમાં જ્યારે મુસલમાન અને આર્ય લોકનું જોર ધણું વધી પડ્યું, જેઓએ દુન્યાની અંદર મોટો દોર ચલાવવા માંડ્યો હતો, જેથી વિધા અને ફિલસૂફીને પાછળ હઠવું પડ્યું હતું. કાંઈરટનાં મરણ પછીની આઠ મી સદીમાં જે સુધારો યુરોપ ખંડમાં પ્રગટ થયો હતો તે સુધારો પણ પાછો પડી લાંબો, જેથી યુરોપ ખંડ પાછો લગભગ જંગલીપણાની અવસ્થામાં આવ્યો, અને ઇતિહાસપરથી માલમ પડે છે કે કાંઈરટનાં મરણ પછીની નવમી તથા દશમી સદીમાં તો યુરોપખંડ ઘણીજ જંગલી હાલતમાં આવી ધાયો હતો. કાંઈરટનાં મરણ પછીની છઠ્ઠી, સાતમી, આઠમી અને નવમી સદીઓને ઇતિહાસ લખનારાઓ ઘણાજ જંગલી વખત તરફે ઓળખે છે, પણ યુરોપની આ અસર એશિયા ખંડને મુદ્દા લાગી નહતી, કારણ કે એ વખતે તો એશિયા ખંડમાં સુધારાનાં ખીરોપાષ ચુંક્યાં હતાં. તેજ વરસમાં ફારસી તથા અવસ્તા અને પહેલવીનો અભ્યાસ ઇરાનવેજના મુલકમાં ઘણો પ્રસરી રહ્યો હતો, અને તેજ અધ્યામમાં શીરદોશી તુશી કે જેનાં રૂપર હજારો હજાર દરદ હોજે, તેણે પારસીઓનાં શહેન-શાહઓનો ઇતિહાસ એક વખત ફરીથી જીવતો કર્યો હતો.

શાહનામાની શાહાદતો.

શાહનામાનાં અભ્યાસ દરમ્યાન જોઈ શકીએ છીએ કે શીર-દોશીનાં જ ગુણ મુજબ અશો જરથુસ્ત્ર પાદશાહ ગુસ્તાસ્પનાં વખતમાં થઈ ગયા હતા. એમ માલમ પડે છે. જોકે આગલા લખનારાઓ અને શીરદોશી વચ્ચે ઇતિહાસીક બનાવોના લેખો વચ્ચે ઘણો

મતફેર છે, તે છતાં મારા નાકેશ મત સુજળ શીરદોશીની ગણતરી કાંઈક વજનદાર ગણી શકાય. આર્ય તવારીખ નવેશ મસુદી જરથુસ્ત્રનાં જમાનાને એલેક્ઝાન્ડર ધી ગ્રેઃ અથવા સીકંદર બાદશહની ૨૮૦ વરસ આગમજનો ગણે છે. ખોન્ડેમીરે લગભગ શીરદોશી તુશીને મળતુંજ મત આપ્યું છે આ સઘળા અસલી લખનારાઓ ઇરાની, રૂમી, યુરોપિયન, અને મીક તવારીખ નવેશોનાં મતો એક અથવા બીજી રીતે જુદાં પડે છે, તોપણ તે સઘળાઓ એટલું તો સિધ્ધ કરી ગયલાં માલમ પડે છે કે જરથુસ્ત્ર નામના એક પએગમ્બર ઇરાન દેશમાં પેદા પડ્યા હતા, અને તેવણે પોતાનો મહાજ્ઞ તે વખતનાં લોકો સનમુખ રજુ કર્યો હતો, ઇ. સ. ની ૧૮ મી સદીમાં બેલી નામનો એક જાણીતો જોતીષ શાસ્ત્રી આ દુન્યાની તવારીખ જમાનાને મુકરર કરી ગયો છે, તે અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાનાને આજથી આશરે ૫૦૦૦ હજાર વરસ ઉપર મેલે છે. કુશે જણાવે છે કે જરથુસ્ત્ર કાઈસ્તનાં જન્મની ૧૦૦ વરસ આગમજ થઈ ગયા છે, અને તામસન નામનો વિદ્વાન તેને ટેકા આપે છે.

પુર્વની ભાષાઓનો પશ્ચિમમાં અભ્યાસ.

ગઈ એક સદીની ઉપર, યુરોપના નામીયા વિદ્વાનો પુર્વની ભાષા અને કેળવણી ઉપર વધુ ધ્યાન આપવા લાગ્યા. હિબ્રુ, અરેબીક, ફારસી, અને સંસ્કૃતનો અભ્યાસ તેઓએ પોતાનાં દેશમાં દાખલ કર્યો તેજ વખતે ઓક્સફર્ડ યુનીવરસીટીના પ્રોફેસર ડોન હાઇડ કે જેવણુ અરેબીક ને હિબ્રુ ભાષાના પંડીત હતા, ને જેવણુ જરથોસ્તી મહાજ્ઞ ઉકલાંવવાની પહેલ

વહેલી કાશેશ કરી હતી, તેવણુ જરથુસ્ત્રનાં જમાનાને આજથી
 ૨૫૦૦ વરસ ઉપર મુકે છે. આકુટીલ હુપેરોં ઉપથી દલીલને
 ટેકા આપે છે. આકુટીલ હુપેરોં એ કે જેણે જરથુસ્ત્રનાં
 મહાજનનો તરણુ મો કયોં હતો. જે જોકે અશુધ્ધ હતો તોપણ
 આખા યુરોપમાં તેણે મોટી અચરતી ઉપજાવી હતી, અને
 તેનાથીજ જર્મનીમાં આપણાં મહાજનની કેળવણીનો પગપેસારો
 થયો. તેના જણાવ્યા મુજબ અશો જરથુસ્ત્ર દારાએસ
 હીસ્તાસપીસ કે જેને ગુસ્તારપ તરીકે ઓળખવામાં આવ્યો છે.
 તેનાં વખતમાં થઈ ગયા છે. આકુટીલનાં આ ધરખમ મતને
 સર વિલ્યમ જેન્સ, માલકમ, ન્યુટન, પોર્ટ, વગેરે વગેરે
 ગ્રંથકર્તાઓએ ટેકા આપ્યો હતો. ૧૯ મી ને ૨૦ મી સદીનાં જુદા
 જુદા પંડીતોએ જુદાં જુદાં મતો બહાર પાડ્યાં છે, જેને આપણા
 જરથોસ્તી અબ્યાસીઓએ અને દસ્તુર દાવરોએ આપેલા ટેકા
 લગભગ મળતો છે. કોલંબ્યા યુનીવરસીટીવાલા પ્રો. જેકસન
 અને મરહુમ શેઠ ખરશેદજી રસ્તમજી કામા પણ લગભગ એજ
 મતને મલતા હતા, જ્યારે યુરોપનાં વીધવાનો આપણા મહા-
 જનની ફિલસુફી શોધવાને માટે કાશેશ કરતા હતા, અને પુર્વની
 ભાષાઓની રૂએ જરથોસ્ત્રી મહાજન ઉપર અજવાળું નાખવાને
 માટેની શોધોમાં રોકાયેલા હતા, તે અધ્યામમાં સારે નસીબે
 એક મહાન શોધ આપણી સમક્ષ આવી, જેણે આપણા મહા-
 જનની તકરારી ચર્ચાનો અંત આણ્યો. તે તકરારી ચર્ચા શુ હતી
 તે આપણે જાણ્યે છીએ તેમ શીલસુદેશ વિદ્વાનો અને ધર્મ
 અબ્યાસીઓ અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાને લગતી શોધોમાં જુદાં
 જુદાં મત દર્શાવતા હતા. તેઓ જુદા પડતા હતા, એકબીજા

નહિ, પરંતુ, જે જે પુસ્તકો દ્વારા આપણે આપણા મહાત્મન ઇતિહાસને ખરા તરીકે ધારતા હતા તે ઉપર પણ શકની નજરથી જોતા હતા. આ કારણથી જરથોસ્તી આલમને ખર- અને ખોટું માનવાને કાષ્ઠપણુ રસ્તો સુઝતો નહતો.

ખીલારોકી તકતીઓની શોધ

ઝોગણીસમી સદીની શરૂઆતમાં ઇરાનનાં પહાડોમાં કેતા રેલી ખીલારોકી લાપાઓની શોધ થવા માંડી, અને તે શોધ બહેલવહેલી વાર કરનાર જાણીતો જરમન વિદ્વાન ઓટોફ્રેન્ડ હતા, જેણે મહાન મુશકેલીઓ, મોતેજર મુશીબતો અને અતી જેહેમત પછી ઇરાન વેજનાં પહાડોની આ તકતીઓનાં હરફે ઉકલાવી આપણા મહાત્મનું તવારીખી ખરાપણું સાબિત કરી આપ્યું. ઓટોફ્રેન્ડે આ તકતીઓ ગામે એક ઘણાજ જાણવાં જોગ નીખંધ લખ્યો હતો, જેની અંદર જરથોસ્તી મહાત્મના ઇતિહાસનું ખરાપણું તેણે સાબિત કરી આપ્યું. આ તકતીઓ પર લખેલી બાબદ હીરોડોટસની લખેલી તવારીખ સાથે લગલગ મળતી આવે છે. એટલે ઇરાની તવારીખનું ખરાપણું શોધી કાઢવા માટે હીરોડોટસનાં લખાણો વધુ વજન આપનારાં છે. શીરદોશીની લખેલી પેશદાદીઅન તથા કયાનીવશની તવા- રીખ અવસ્તાની અંદર લખેલી તવારીખ સાથે ફેટલેક અંશે મળતી આવે છે, અને તેની અંદર આવેલી સીકંદર બાદશાહને લગતી તેમજ સાસાનીઅન વંશને લગતી હકીકત પશ્ચિમાત્મ લખનારાઓની તવારીખ સાથે ઘણું અંશે મળતી આવે છે. હીરોડોટસ શીરદોશીથી એટલી વાતે જુદો પડે છે કે હીરોડોટસ જે એકીનખીનીસ વંશના પાદશાહઓ માટે લખે છે, તે માટે શીરદોશી સદંતર ચુપ છે.

યુરોપીયન ફિલસુફીની મદદ

જ્યારે મેટાફિઝિક્સ ને ખીલારોકી હરફની ઉકલામણીમાં ધણીક કે થોડીક ફ-તેહ મલી ત્યારે યુરોપના ખીજ મહાન શીક્ષસુફીને પણ તેના આ કામમાં મદદ કરવાને વિચાર સુઝયો. વેસ્ટરગાર્ડ, રૉસ્ક લૉસન, અને સર હેનરી રોક્લીનસન આ કામમાં અને આ મહાન શોધમાં આપણને માલમ પડ્યા છે. આવી રીતે ખીલારોકી હન્ફની શોધ કરી આ મહાન સત્તાઓએ આપણી ઉપર અગણિત ઉપકારો કર્યા છે. જે બાબદમાં પુર્વ અને પશ્ચિમનાં વિદ્વાનો જુદા પડતા હતા, અને પોતાની કલ્પના શક્તીથી વિચારો દોરવતા હતા. તે સઘળાંને ખીલારોકી હન્ફની શોધોએ અંત આપ્યો. કારણકે, ખીલારોકી હરફની ઉપર આપણે કોઇપણ રવેશે શક લઇ જઇ શક્યે નહી, કે જે કોઇપણ ખીજ આદમીઓથી નહી પણ ખ્રિસ્તી આદશાહોનાં પોતાનાં હાથેથી કાતરાયલા છે. એવી તકતીઓ આપણને પરસેપોલીસ,, નકશેરસ્તમ, એલ્વેન્ડ, અને ખીલી-સ્તનનાં પહાડો ઉપર નજરે પડે છે, અને તેઓ ઉપર દારાએસ, ઝરકસીસ, તથા આર્ટાઝરાકસીસ ઓકસનાં કાતરાવેલા લેખો એક મોટી સંખ્યામાં મલી આવે છે. આપણે ઉપર કહ્યું કે તે આદશાહોનાં પોતાનાં હાથે કાતરાયલી હતી, તેની પુરવારી શું છે! પણ સાબીત કરવાને તક્યાર છીએ કે ખીલીસ્તનનાં ખડકની ચોથી હારનાં સાતમા અને આઠમા ફકરામાં કાંઇક વાકેફગારી મળે છે. ત્યાં આદશાહ દારાએસ લખે છે કે “મારા કામોનો હેવાલ આપ્યો છે, તે ખરો છે, અને ખુદ મારો શાક્ષી છે. એ વિગેરે મે ખીજ ધણા સારા કામો

ક્યાં છે પણ તેનો હેવાત્ર મેં અત્રે આપ્યો નથી, કારણકે લોકો એમજ સમજે છે કે મેં તે ખોટો લખ્યો છે.” આ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે બાદશાહોએ હકીકત પોતે લખેલી છે, અને તે ખરી છે. બીજું તકતીઓ કોતરવાને માટે તેઓએ એવી જગા પસંદ કરી છે. કે જેમાં તેઓનું કહાપણ ઝટ માલમ પડી આવે છે. કારણકે આપણું રાજ ગયું, તાજ ગયું, ઇરાનમાંથી આપણું દીન ઇમાન ગયું, મોટા મોટા મહેલો, ખીસમાર થયા, પરંતુ આ તકતીઓ આજે પણ જેવી ને તેવી દાઢતમાં રહી છે.

મહુઝબ અને તવારીખનો ઇતિહાસ.

એક લાપણકતાએ કે તવારીખ લખનારે જુદા જુદા પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને આજની આ બાબત હાથ ધરવા અગાઉં અમેને પણ જુદી જુદી કેતાબોનો અભ્યાસ કરવો પડ્યો હતો. શીરોશી પેતાનાં શાહનામામાં કયાની વંશને જે હેવાલ આપે છે, અને હીરોડોટસ એકામીન્સ વંશને માટે પોતાનાં પુસ્તકોમાં જે લખી ગયો છે, તે ઉપલી તકતીઓ પરથી માલમ પડે છે. અને એ ઉપરથી એક ચીજ એ સાબિત થાય છે કે કએખશર, કએગુસ્તારપ, ને કયાનીવંશના બીજા બાદશાહો સાથે સાયરસ અને દારાએસને કાંઈપણ સગાઈ હતી નહીં. તેઓ જુદા જુદા જમાનામાં, જુદા જુદા મુકદ્દમાં, રાજ કરી ગયા છે, અને તેથી ગુસ્તારપને દારાએસ હીસ્તારપીસ સાથે બેઝી નાંખવો એ ભુલભરેલું છે. અશો જરથુસ્ત્ર કએ ગુસ્તારપનાં વખતમાં એકત્રીઆ અથવા બત્રખનાં મુલકમાં થયા હતા એમ શાહનામું અને જંદ અવસ્તા પુરવાર કરે છે.

ગુસ્તાસ્પ પાદશાહ કયાનીવંશનો છેલ્લો આદશાહ હતો, અને
જે અશો જરથુસ્ત્રનો જમાનો તે હોય તો તે દારાએસના
વખતની સંકડો વરસ આગમજ હોવો જોઈએ. કારણકે
દારાએસનો જમાનો ક્રાઇસ્ટની ૫૨૧) વરસ આગમજ ગણવામાં
આવે છે. ધીજી કયાનીવંશની સમાપ્તી એસીરીયનનાં રાજા
નાહન્સે આણી હતી અને એસીરીયન લોકોની હકુમત ક્રાઇસ્ટના
જમાનાની ૧૨૩૦) વરસની અગાઉ ધરાનમાં ચાલી હતી,
જે લગભગ ૫૦૦) વરસ સુધી ટકી રહી હતી, જેઓની
હકુમત મીડ લોકોએ છીનવી લીધી હતી, અને તેઓની પણ હકુમત
લગભગ ૨૦૦) વરસ ચાલી હતી જે આદ સાધરસ આદશાહે તેઓને
હરાવીને ધરાનનું રાજ પોતાને સ્વાધીન લીધું હતું. એ સાધરસ
એકીમીનીસ વંશનો હતો, અને તે દારાએસનો નજદીકનો સગો
થતો હતો, અને સાધરસ પછી દારાએસ ચોથો આદશાહ હતો.

દારાએસ અને ગુસ્તાસ્પ.

આ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે ગુસ્તાસ્પ આદશાહ
પછી દારાએસ હિસ્તાસ્પીસ ૮૦૦) વરસને છેડે થયો હતો.
અને અશો જરથુસ્ત્ર ગુસ્તાસ્પ આદશાહનાં વખતમાં થઇ ગયા હોય
તો દારાએસનો જમાનો જે ૪૦ સં પુર્વે ૫૨૧) નો ગણવામાં
આવે છે, તેની ૮૦૦) વરસ આગમજ એટલે ક્રાઇસ્ટનાં જમા-
નાથી લગભગ ૧૩૦૦) વરસ આગમજ પએગમ્બર જરથુસ્ત્ર
થઇ ગયલા હોવા જોઈએ, એમ સાબિત થાય છે.

જેમ આપણે તવારીખનો વધુ અભ્યાસ કર્યો છીએ, તેમ
આપણને મલમ પડે છે કે ગુસ્તાસ્પ જે મુતક ઉપર રાજ કરી
ગયો હતો, તે મુલકો દારાએસનાં મુતકોથી જુદા પડે છે, એટ-

લુંજ નહિ પણ ગુસ્તાસ્પની રાજધાની શહેર બેકત્રીઆ તથા બલખ હતું, જ્યારે દારાએસની રાજધાનીનું શહેર પરસેપોલી-સમાં હતી. જે દારાએસને ગુસ્તાસ્પ એક હતે તો અવસ્તા, તવારીખ, અને તકતીમાં આટલો અધો ફરક પડે નહિ, પણ જ્યારે આ ત્રણેમાં ધણો તફાવત પડે છે, તે ઉપરથી સાબિત થાય છે કે ગુસ્તાસ્પ ને દારાએસ એક નહિ હતા, પણ બુદ્ધ હતા. કએ ગુસ્તાસ્પ અને દારાએસ હિસ્તાસપીસ કેવળ બુદ્ધ હતા એવું હું મારાજ અબ્યાસ ઉપરથી નથી કહેતો, પરંતુ ઉપર કદ્યું તેમ અવસ્તા તવારીખ અને તકતી પુરવાર કરે છે, અને તે ઉપરાંત પશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનો સર જયોર્જ રોલી-સન બેરંનબુનસન ડો. માર્ટીન હાઉગ, તથા એ વિગેરે હીરાન, વેસ્ટરગાર્ડ મેક્ષમુલર, ગીઅન, વગેરે વિદ્વાનો થોડે કે ઘણે અંશે સાબિત કરે છે.

અશો જરથુસ્ત્ર આજથી ૩૨૦૦ વરસ ઉપર.

આપણે ખીલારોડી શોધીથી એટલું તો પુરવાર કરી શક્યા કે દારાએસ અને કએ ગુસ્તાસ્પ એ તદન બુદ્ધ બુદ્ધ પુ.પો હતા, ને તદન બુદ્ધ બુદ્ધ જમાનામાં થઇ ગયા હતા. કએ ગુસ્તાસ્પ કયાની વંશનો હતો, ત્યારે દારાએસ એકીમીનીસ વંશનો હતો. તવારીખ પુરવાર કરે છે કે દારાએસ કાઇસ્તના જન્મની ૫૨૧) વરસ આગમજ થઇ ગયેલો છે, અને કએ ગુસ્તાસ્પ જે પ્રે'૦ મેક્ષકંકરના કહેવા ગુજ્ય કયાની વંશનો છેલ્લો આદ્યશાહ હતો, અને તેનો જમાનો કાઇસ્તનાં જન્મની ૧૩૦૦) વરસ આગમજનો હતો, એટલે આજથી લગભગ ૩૨૦૦) વરસ ઉપરનો ગણાય છે, અને તે અશો જરથુસ્ત્રે

પોતાની દી. કે જે ગુપ્તારૂપના વખતમાં બલખ શહેરમાં અંશ-
કારા કરી હોય તો આપણે ધારી શક્યે કે અશો જરથુષ્ટ્ર
આશ્રયી ૩૨૦૦) વરસ ઉપર થઈ ગયા છે.

અશો જરથુશ્ત્રના જન્મારાનાં દુક અહેવાલ.

ભાગ બીજો.

અશો જરથુશ્ત્ર આપણા બહાલા પએગમ્મર, મહાન ફિલસુફ અને દુન્યાના મહાન ગુરૂનો જમાનો કયો, અને તે મહાન નરને થઈ ગયા ને કેટલાં વરસો થયાં હશે એ બાબદમાં અમેએ ઉંડાણમાં ઉતરવાની કોશિશ કરી છે, પણ એક કલાકનાં ભાષણમાં આવી એક અતિ અગત્યની બાબદને જેવી જોઈએ તેવી રીતે વિસ્તારી શકાય નહિ. એક બારગી તેમ કરવાની પણ જો મરજી હોય તો આપણે ભવિષ્યમાં એજ બાબદને જુદા જુદા ભાગોમાં લઈ શકયું—પરવરદેગાર સહાય થાઓ. પહેલા ભાગમાં મેં તેવણના જમાના બાબે સમજાવવાની કોશિશ કરી છે, અને જોકે તે સંકેતોને ઘણી દુકમાં સસળવી છે, પણ તમારી સનમુખ મુકેલી બાબદ એક છેડેથી બીજે છેડે સુધી સમજ પડે એમજ સમજાવવાની કોશિશ કરવામાં આવી છે.

અશો જરથુશ્ત્રનાં જમાના બાબેનું બ્યાન પુરું થયું છે, અને હવે આપણને તે જમાનામાં ધરાનીઓની ધાર્મિક સંસારી અને રાજદવારી હાલત વિષે કાંઈક બોલવું છે. પરંતુ તે મક્ક-

રણુ કરવા અગાઉ તે મહાન પએગમ્બરની જીંદગીનો કાંઈક હેવાલ આપણે જાણવો જોઈએ એમ ઘણાકોની માન્યતા હશે. એ મહાન પએગમ્બરની જીંદગીનો આખો અો તુલોતવીત્ર હેવાલ હું તમારી સનમુખનાં “જરથુસ્ત્ર એક પએગમ્બર, ફિલસૂફ, તથા હાકેમ તરીકે” એ વિષયનાં એ લાપણામાં આપી ગયો છું, અને તે ઉપરાંત તે મહાન અશેા નરની જીંદગી દર્શાવનારા અનેક માણસો તમોએ સમજ્યાં હશે, કાંઈએક લખાણો વાંચ્યા હશે, એટલે તે ફરીથી અત્રે આપવા ા કાંઈ જરૂર નથી, તે છતાં તેવણુની જીંદગીનું એક અતિષ્ઠ્ય હુંક વૃતાંત તમો સનમુખ રણુ કરી આપણે આપણી બાબદ ઉપર આવીશું.

એક પએગમ્બર કયારે આવે છે ?

આપણને સારી રવેશે રોશન છે કે જ્યારે પણ દુન્યામાં પાપ જીવન અને ખુરા દેવોનો દોર અતિષ્ઠ્ય પ્રમાણમાં શરૂ થાય છે, ત્યારે તેમાં ફરતાં માનવીઓને બચાવી લેવાને માટે એક પએગમ્બરને સારી દીન આપી આ દુન્યામાં દાદાર અહુર-મઝ્દ તરફથી મોકલવામાં આવે છે, અને તેજ મુજબ આશરે ત્રણ હજાર વરસની વાત ઉપર જ્યારે ધરાન દેશમાં દોર શરૂ થયો ત્યારે પએગમ્બર જરથોસ્તને એક લલી દીન આપી રવાના કરવામાં આવ્યા હતા. અલખતાં તેવણુને એક દીન લઈ આ દુન્યામાં મોકલવામાં આવ્યા હતા, તે છતાં પણ દુન્યવી ચક્રના ચાલતા કાયદાની રૂએ તેવણુને આ દુન્યામાં જન્મ લેવાનો હતો, અને તેજ પ્રમાણે ધરાનમાં ત્યાવેલાં રૂએ નામનાં શહેરમાં પાહદશાહ ફરેદુનની ઓલાદથી ઊતરી આવેલા પૌરુષસ્વ

નામના એક ભક્ત પુરુષની ઓરત દોગદોને પેટે પચેગમ્બર
જરથોસ્ત જનમ્યા હતા. આપણુ સાધારણ માણસો અને તે
મિનોષજ્ઞાનનાં માણસો વચ્ચે અતીશય બાહોળો તફાવત છે, કે
જેને માટે આપણે તેવણને શીરેસ્તા કહીએ છીએ, તેવા ફરક
દુન્યામાં જન્મ લેતાં વાર તે બાળ પચેગમ્બરમાંથી પ્રગટ
થવા માંડે છે, અને તેમ બને છે ત્યારે, આપણને સાધારણ
માનવીને તે ધણું અજ્ઞયજ્ઞ જેવું લાગે છે. પણ જ્યારે આપણે
ઉપર જણાવેલો ફરક સમજીએ છીએ ત્યારે આપણી અજ્ઞ-
યજ્ઞી દુર થાય છે. આપણે સારી રવેશે જાણ્યે છીએ કે મિનોષ
જ્ઞાનથી ભરપુર એવા એક પચેગમ્બર આ દુન્યામાં જન્મ લેય
તે જન્મથીજ મોજેજોની બરકતથી ભરપુર હોવા જાણ્યે,
કે જેથી કરીને આપણુ અને તેના વચ્ચેનો તફાવત આપણાથી
સમજી શકાય, અને તેને પચેગમ્બર તરીકે સ્વીકારવાને આંચકી
લાગે નહિ.

તેજ મુજબ હાલત જરથોસ્તે આ દુન્યામાં જન્મ લીધો,
ત્યારે જન્મતાંનેવાર તેઓ હસ્યા હતા, એવું આપણે જાણ્યે
છીએ. આપણુ માનવી જન્મતાંનેવાર રડીએ છીએ, ત્યારે
પચેગમ્બર અને આપણુ વચ્ચેનો તફાવત સમજાવવાને માટે
આમ બન્યું હોય એ માન્ય કરવા જોગ છે. આપણે
સાધારણ માણસો જનમતી વખતે અજ્ઞાન અને દુન્યાના
કારોબારથી અજાણુ તેમજ કુદરતનાં કાયદા એ ને અવી. જન્મ
જન્મ લઈએ છીએ, જ્યારે એક શીરેસ્તાજ ખસલતના પચેગમ્બર
મિનોષ અને કુદરતનાં કાયદાઓનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવીને આ
દુન્યામાં જન્મ લે છે અશો નસ્યુસ્તના જનમતી ધણાંક વરાણે

અગાઉ ત્યાંનાં અશો લોકોમાં એવી આગાહી થઇ હતી કે જરથુશ્ત્ર નામનો એક પએગમ્બર આ દુન્યામાં અવતરશે અને અત્યાર તુલીક ચાલી રહેલી સધળી ખુરામતો તે નાશ કરશે. આવી આગાહીથી અલબત્તાં ધાર્મિક, નીતીવાન અને નેક વીચારના લોકોમાં ખુશ્વાલી પંથરાપ હતી, જ્યારે ખુરા કામો કરનારાં લોકોમાં અત્યંત ચિંતા ફેલાઇ હતી, તો પણ તે લોકોએ હંમેશાં ખુરાજ કામો કરનારાં લોકોમાં આ પએગમ્બરને પણ જનમત્તા પછી તુરતજ મારી નાંખવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો. પણ જેને “ખુદા રાખનાર તેને કોઇ નહીં મારનાર” તે મુજબ ગમે તેટલાંખી કાવત્રાં રચ્યા છતાં પણ ખુરા લોકો ફાળ્યા નહિ એ જાણીતું છે. એક માનવી દુન્યામાં સારાં કામો કરવાનો હેતુ ધરાવે કે ખીજાં લાઈનધોને સુખી કરવાનો ઇરાદો રાખે, તેને પહેલાં તો ઘણી મુશીબતો નડેજ પણ એટલું યાદ રાખવું કે તેવા માનવી ઉપર ખુદાઇ ફરેશનાએનો છાંયો હોવાથી તેને કાંઇ અલ્પવક્ત્ર આવતી નથી અને જે તે માનવી ખરી ખંત રાખી પોતાનું કામ જારી રાખે તો આખેર તેને ફતેહજ મળે છે, સત્યની હંમેશાં જય છે અને જે માણસ દુન્યામાં સત્ય અને ધર્મને માટે ચઢતી કરવાને બનતો પ્રયાસ કરે છે, તેની ઉપર દાદાર અહુરમજ્દ હંમેશ પ્રસન્ન રહે છે, અને જે માનવી તેમ ન કરતાં પોતાનાં ધર્મને કત્તંક લમાડવાનું કરે છે, તેના ઉપર તે અશો અહુરમજ્દનો ગંભીર કોપ-ઉત્તરે છે એ હંમેશ યાદ રાખવા જોગ છે.

આતશની ચેહમાંથી ચાલવાના પ્રયોગો.

પોતાની પરીવ્રતાથી જનજવેલા વૃત રાખી ચોકકસ મુદત પછી આતશની ચેહ ઉપરથી ચાલી જવાના પ્રયોગો હિંદુસ્તાનમાં વારંવાર કરવામાં આવ્યા છે. છેલ્લા એવા પ્રયોગો કેટલાક આલ્મથો તરફથી મુંબઈમાં પણ થોડાક વખત ઉપર થયા હતા, જે મુંબઈની પ્રજાને સાહી રવેશે રોશન છે. પશુઓને પણ ધણીક વખતે આગાહી થાય છે અને એવા અનેક દાખલાઓ હાલના જમાનામાં અને માહારાષ્ટ્રના મહારાજ શિવાજીના વખતમાં જન્યા છે કે જ્યારે પવિત્ર માણસોની પરિક્ષા કરવા માટે તેઓને કુર જાનવરો પાસે મોકલવામાં આવ્યાં હતાં, કે જ્યાં તેઓને મુદત ઈંજા વગર પાછાં પોતાની અસલ દાસતમાં રહેલાં ઇતિહાસ ઉપરથી અને દંતકથા ઉપરથી સાબિત થાય છે. તેજ મીસાલ જુરાં લોકોએ હજરત જરથોસ્તને જન્મતાંનેવાર તેવળુનાં ધર્મમાંથી છુપાછુપ ઉપાડી જઈ આતશની ચેહમાં નાંખ્યા. ગાયો, ઝકરા, અને વડ્ડોનાં ટોળામાં નાંખ્યા કે જેથી કરીને કંઈની રીતે તે બાળ પએગમ્બર ચરણ પામે, પરંતુ તેની આસપાસ નિર્બીક શક્તીને છાંયો હોવાથી તથા તે અશે યજ્ઞદાંતી તેના ઉપર ઉતરેલી પ્રસન્નતાથી કાંઈ પણ કાર્યોની તે બાળ પએગમ્બરને! શુભ નહિ જતાં સામું તે નીર્દોષ તેમજ કુરતાવાલાં ખવાસનાં પશુઓએ તેને પોતાને આશરો આપ્યો, અને આતશની ચેહ એકદમ થાંડી થઈ ગઈ, અને આખરે તે બચ્ચું પાછું સહીસલામત તેની હાંફળી, હાંફળી, પડેલી માતાને સ્વામીન થયું.

આટલીજ દેનાનગતી આપીને તે કુકર્મી માણસો પરવાર્યાં

નહોતાં પણ વારે ધડીએ તક મળતાં તેને હેરાન કરી મારી નાંખવાનો ઐરાદો રાખતાં હતાં. ઔષધોમાં ઝેરભેળી, તેનાં ભક્ષા પીતાને ઉલકાપ આપી તેમજ હરેક કીસમનાં ઉપાયો, જાદુઓ, વગેરે કરી તેને મારી નાંખવાને તત્પર હતાં.

અહુરમઝદ સાથની મુલાકાત.

કોઈ પણ પ્રકારે તે પએગમ્બર મરણ ન પામ્યા, અને લગભગ પંદર વરસની ઉંમરે સરોશની મારફતે અશો અહુરમઝદની કુદરતી કરામતનું જ્ઞાન લેવાને પ્રયત્ન કર્યો હતો, અને ત્યાર પછીનાં પંદર વરસ પણ પરવરદેગારની મુલાકાત લેવાને એકાંત બંદગીમાં ગુજાર્યાં હતાં એલું આપણે જાણ્યે છીએ. લગભગ ત્રીસ વરસની ઉંમરે જ્ઞાન બરાબર પ્રાપ્ત કરી દુન્યાનાં સોફાને તે જ્ઞાન ધર્મ કે બોધ શીખવવાને તેમણે ધરાનમાં શરૂ કરવા માંડ્યું હતું.

અશો જરથુશ્ત્રની મુશીબતો.

એક દેશમાં સારો ધર્મ ફેલાવવો એ એક પએગમ્બરને માટે ઘણું મુશ્કેલીનું કામ છે, અને તે કામ બજાવવાને પએગમ્બર જરથોશ્ત્રને જે અઠંગ મુશીબતો નડી હતી તે સઘળું જે સરેહથી જાણુવા બેસીએ તો આપણને દીક્ષગીરી લાગે, પણ દુકમાં આપણે જાણીશું તોખી કબુલ કરીશું કે, ખરેખર, મુશીબતો તો અતીબધ બચંકર હતી. અને તે કોઈ પણ પ્રકારે હલકી નહોતી, ધર્મ ફેલાવતાં પએગમ્બરનાં જીવનને જે જરાકખી અડવાલ આવે તો તેમનાં માતપીતા અને કુટુંબને ઘણુંજ દુઃખ થાય એ બનવાજોગ છે ફક્ત મુશીબતો માંથીજ પસાર થવાનું નહતું, પણ સામે શતરૂઓનું જેર

ઐટલું હવું કે જે તે સઘળું જાણવા બેસીએ તો કદાચ આપણે અજબ થઇશું કે એ પએગમ્બર કેટલો સહનશીલતા દયા અને ખંતવાળા હશે કે આટલું દુઃખ પડવા છતાં પાછા ન હઠતાં પોતાનું કામ આગળ ચલાવનાજ ગયા, અને ગમે તેવી મુશકેલીમાં પણ “દાદાર” ને યાદ કરતા રહ્યા હતા, દરેક જરથોસ્તીની પણ ફરજ છે કે કંઈપી કામ આરંભતાં અને પુરું થતાં તે “અશો અહુરમઝદ” નું નામ લેવું.

પાદશાહ ગુસ્તારપ મહાઝખનો પિતા.

ધરાન દેશનો શહેનશાહ કે જેને માટે અમો મેલી ગયા, તે ક્યે ગુસ્તારપ શ્યાણો પુરૂષ હતો, જેની મદદ લીધાથી ધર્મ ફેલાવવામાં આસાની થશે એવું તે પએગમ્બરે માન્યું, અને ઘણીએક મુશકેલી છતાં તેની દરબારમાં દાખલ થવાનો પએગમ્બરને પ્રસંગ મળ્યો, અને ખુદ અહુરમઝદની તરફથી પોતે ઝળવેલી દીન તે પાદશાહને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. દેખીતી રીતે એક બલા માણસના દુશ્મનો વધુ હોય છે, અને તેવાજ દુશ્મનો તરીકેનો ખરાસ દરબારનાં દરબારીઓએ ધારણ કર્યો. ફક્ત દુશ્મનદાવોજ ન બતાવ્યો, પણ તે બલા પએગમ્બરને જાદુગાર અને પક્ષીદ તરીકે ઠેરાવવાને કેટલીએક પક્ષીદીની ચીજો તેવણનાં ઓરડામાં દાખલ કરી પાદશાહની નજરમાં તેવણને હલકા ઠેરાવવા અને તેટલુંજ ન કરતાં તેવણને કેદખાને નખાવ્યા. કેટલુ દુઃખ ! પ્રીય પેગમ્બરને આપણે માટે કેટલું ખમવું પડ્યું, તે શા માટે ઐટલું ખમ્યું ! આપણેજ માટે, આપણે તેના બાલામાં શું અર્પણ કરીએ ! ખરાં જીગરની આરાધના તથા તેમના ફરમાનો ઉપર અમલ કરવાનો ફરાવ.

અશો જરથુશ્ત્ર—તેમના મોજેજઓ.

પેગમ્બર તરીકે તેમની પાસે કેટલાક મોજેજઓ હતા. તે મોજેજઓની જરકતથી તેમને કેદખાનામાંથી પાછું ફરવું પડ્યું, ક્યારે ! કે જ્યારે પાદશાહના એક ઘોડાનાં પગ પેટમાં ઘુસી ગયા હતા તે કાઢવાનો પ્રસંગ આવ્યો, અને જે પગો, પએગમ્બરથી નીકળ્યા હતા. એ વિગેરે આદર જીરજીત નામના આતશને સરવરનાં ઝાડનો પાદશાહને જીવતાં જીવત બેઠેલ દેખાડવાનો-ઘોડાના પગો પેટમાં ઘુસી ગયા એનો અર્થ એમ કહી શકાય કે મજબૂર ઘોડાના પગોમાં કાંઈ દરદ જેવું કે લકવો, સંધીવા થયો હોય અને તે મહાન અશો પએગમ્બરે મત્ર હાથ ફેરવી સારા કર્યા હોય એ બનવાજોગ છે.

મોજેજઓ કાંઈ હુબગ નથી.

માનસિક નિઘાથી દુઃખ દરદો સારાં કરવાના પ્રયોગો હાલમાં પણ ફતેહમંદ ઉતર્યા છે, અને એવા ધણાક પવીત્ર અને અશો વેદોના નામો હાલમાં પણ આપણે સાંભળીએ છીએ કે જેઓ પોતાની ધાર્મિક અને નૈતિક અસ્થાથી ગમે તેવા હઠીલાં દુઃખ દરદો સારાં કરે છે. અત્રજાતા આ પ્રયોગો કરવામાં મજબૂત મન અને અશોષ અને નિતિની ધણીજ જરૂર છે, તેમજ લકિત તો તેઓનો મુદ્રાલેખ છે. અને લકિત, નિતિ અને અશોષની સામગ્રી મદદથી તે વેદો પોતાના વેદક પ્રવાહો પસાર કરી દુઃખ દરદો સારાં કરવામાં ફતેહ મેળવે છે, અને એવી ફતેહોનાં અનેક દાખલાઓ આપણે મેળુદ કરી શકીએ.

અત્રજાતાં એક સાધારણ માનવી પોતે આવી કીયાઓ

થોડેક અંશે પણ કરી શકે, તો મનવાળોગ છે કે તે મહાન, અશો અને ઉત્તમ પએગમ્બરે “અસ્પેસીફ”ના પગે બહાર કાઢ્યા હોય કે બીજા ખુદાઇ પ્રયોગો કર્યા હોય તો તે બનવાળોગ છે.

અરપંદીઆર, પેશોનન અને જામારપને જુદી જુદી શક્તીઓ બક્ષવાના મોજેજાઓએ પાદશાહને દીન ઉપર ઇમાન બેસાડવા ને લગ્યાઓ, અને તે તેમજ તેના કુટુંબીઓએ આ દીન ફેલાવવામાં મદદ આપવાની કબુલાત આપી, કે જે દીન સાચી છે, ઉત્તમ છે, દેવ, દરને અને અહેરેમનને નહસડનારી છે, અને માનવીને સારાં કામ કરાવી બેહુસ્તમાં લઇ જનારી છે.

આજે પણ આપણે તેજ દીનનાં લાગતાવળગતા છીએ જે દીન શહેનશાહની જાતી પરીક્ષા પછીજ તેના ફરમાનથી ફેલાઇ છે જે દીનના લાવનાર આપણા જરથુસ્ત્રજ હતા કે જેવળુના અશો ફરોહરને આજે આપણે અતિષ્ય માનથી અરાખે છીએ.

જરથોશ્તી તરીકે આપણી ફરજ.

આવી એક દીનનાં લાવનાર અશો પએગમ્બરને થઇ ગયાને લાંબો કાળ થયો છે કે જે અરસામાં કાંઇ એક દુન્યવી ફેરફારોમાંથી પસાર થઇ કાંઇએક દુઃખ સુખો ભોગવી આખરે આજના સુખે આપણે પુગ્યા છીએ, કે જે સુખ આપણી બુલંદ દીને આપણને કનકના કોઠાર જેવું પુરું પાડ્યું છે. તેવી એક દીનના લાવનાર પએગમ્બરને આજના દિવસે સંભારજો, અને તેના રવાનને દરદ હોજો એવું તે દાદર પાસ ઇચ્છજો. તેના બક્ષેલા લલા ધર્મને ચીવટાઇથી વળગી રહેજો,

ધર્મમાં ફરમાવેલાં ફરમાનો પ્રમાણે દરેક જરથોસ્તી ચાલવાની કાશેશ કરજો, કારણકે જેમ અવસ્તામાં કહ્યું છે કે “ યાનીમ મનો, યાનીમ વચો, યાનીમ ક્ષયોથનેમ, અશોનો જરથોસ્ત્રેહ ” એટલે કે “ પેગમબર જરથોસ્તનાં ફરમાવેલાં વિચારો, કલામ તથા કામ બરકત તથા આબાદી આપનારાં છે. ” તે ફરમાનો યાદ રાખજો, અને દુન્યામાં સારાં કામો કરી અહુરમઝદને ખુશાલ કરી સુખ સંપત્તી, અને આબાદીમાં આગળ વધજો, આમીન,

જરથોસ્તીઓની ધાર્મિક, સંસારી અને રાજદ્વારી હાલત.

હાલની અને અગાઉની.

ભાગ ત્રીજો.

—:૦:—

હવે આપણને જે જાગૃદ ઉપર આવવું છે તે એ છે કે જે વખતે તે મહાન અશો પએગમ્બર ધરાન ભુમી ઉપર પોતાનો વાસો કરી ગયા અને પોતાની સાથે લાવેલા મહાન મહાજન ત્યાનાં લોકોને સમજાવી તેઓની આગાહીને વધુ સુખી હાલત ઉપર મુકી ગયા તે જમાનામાં ખુદ ધરાનીઓની ધાર્મિક, સંસારી અને રાજદ્વારી હાલત શું હતી, તેઓએ કયા સુધારાઓ અખ ત્યાર કર્યા હતા, અને તેઓમાં મજકુર ખાખદોની અપગતા કેવી હતી તે જણવું છે; આપણે એમ કહેવાને તો શક્તિવાન છીએ નહિ જ, કે તે વખતનાં આપણા ખાખ દાદાઓ જંગલી હાલતમાં હતા. આપણે એમ પણ કહી શકશું નહિ જ, કે દુન્યાની વાતાવરણમાં સંસારી કે રાજદ્વારી હાલતનું ગાકું ચક્રાવવાને તેઓને શુધ્ધિજ નહોતી, યાતો આપણે એમ પણ કહેવાને સામર્થ્યવાન નથી જ કે તેઓની ધાર્મિક, સંસારી અને રાજ્યની

પદ્ધતી હતી જ નહિ, પણ તવારીખ આપણને સારી રવેશે સમજ આપે છે કે તેઓ વધુ બાહોશ, વધુ સારી અકકલ શક્તિના અને વધુ ડહાપણ ભરપુર હતા, કારણ કે એશિયા ખંડના ઇતિહાસમાં ઇરાન તે વખતે એક સાહિત્યનો, ફિલસૂફીનો અને સુધારાનો મુખ્ય મુલક થઈ પડ્યો હતો.

અલબત્ત, જે સુધરા વધારાઓ અને જે હાલતો આપણે આ જમાનામાં હાલમાં નિહાળ્યે છીએ તે માટે ભાગે તે વખતમાં ન હશે, એ બનવા ભેગ છે. પણ કેટલીક રીતઝાતો અને રાજદવારી, સંસારી, ધાર્મિક કે રિવાજીક હાલતો જે તે વખતે બરપા હતી, તે ઘણીજ પસંદ કરવા ભેગ હોવી ભેદાયે, કારણ કે તેમાંની કેટલાકની જોર હાજરીને સખમે આપણે આજે જુદે રસ્તે દોરવાયે છીએ. સુધારો કાંઈ રેલ્વે ત્રેન, એરોપ્લેન, ટેલીગ્રાફ, અને એ રિગેર બીજી શોધામાંજ આવીને અટકતો નથી, પણ પહેલી માનસીક સુધારાની શોધ થવી જોઈએ. અને ત્યાર પછીજ તેને ઉપયોગની ચીજેમાં સુધારો થવો જોઈએ. હાલમાં આપણે જેટલું આપણા પોતાના ખરા સુધરા તરફ ધ્યાન નથી આપ્યું, તેટલું આપણે માટે જોઈતી વસ્તુઓની શોધના સુધારા તરફ ગયા છીએ, અને તેનેજ લીધે આપણામાંના ઘણાકો મોજમજહના અને એશઆરામના સુધારા અખત્યાર કર્યાથી કેટલીક બદીઓમાં પેશ કર્યા બન્યા છે.

સંસારી હાલત-હાલની અગાઉની.

અ પણે જોઈ ગયા છીએ તેમ આપણા મહાન અંશે જરથુશ્ત્રને થઈ મયાને લગભગ ૩૨૦૦) વરસ થયા છે, અને એ જમાનો કાંઈ આ વખતથી ઘણો દુરનો કહી શકાય નહિ.

આજે આપણી કામ દરેક રીતે આગળ વધેલી અને દુન્યાની એક નાનામાં નાની તોપણ અતી બળપૂર્ણ કામ તરીકે દેશ પરદેશમાં મશહુર છે. તેને પેદા કરેલા અકેકા નર નારીએ દુન્યાની અંદર સખવન, કેળવણી અને વેપારમાં તેમજ રાજદવારી લાગવગમાં પહેલેથીજ ડાંકે વગડ્યો છે. હિંદુસ્તાન તરફ આગમન કર્યા પછી પણ આપણે હિંદુ યા મુસલમાન રાજમાં દરેક નામનાં મેળવરામાં પછાત પડ્યા નથી, અને અજ્ઞતાં થોડે થોડે વખતને ત્યજકે કામમાં કાંઈ પડતીન બી નખાય છે, તો તુરંતજ કુરનન. સાહેબ તરફથી અકેકા એવો નર પેદા થય છે, કે જે પારસી કિર્તાની કિસ્તીને ખડકે અથડતી અટકાવી ફરી ની સજીવન કરે છે. આદરખાદ, મારેસ્પંદ, અરદાએ વીરાફ, દરતુર મહેરજી રાણા, ચાંગાં આશા, સર જમશેદજી જીજ્ઞાસ (પહેલા બેરોનેટ) અને જરડીસ સર દીનશાહ દાવરે આપણને આપણી કામ અને મહજ્જમતી પક્ષીનાં વખતે પાંખી નામના આપવાના અને કામહિતકારી કાર્યો કરી બચાવ્યાં હતાં. ભવિષ્યને માટે પણ આણે આશા રાખી શક્યે કે કામની પડતીમાં અકેકા એવોજ નમુનો નીકળ્યો જશે. અને કામ અને મહજ્જમતે એમજ ટેકવી રાખવાના પ્રયત્નો પડતીનાં વખતમાં કરશે. હવે આપણને જે તપાસવાનું છે તે એ કે આપણા મદાન અશો પેગમ્બરનાં જમાનામાં ધરાની મામલો દરેક દીશાએ કેવો હતો ? જે કે આવી એક બાબદને મટે આપણે જેટલું બોલ્યે તેટલું થોડું છે. જેને માટે પુસ્તકો ભરેલાં છે, છતાં તેની ટુંક તપાસ આપણે રજુ કરીશું.

જમાનાની ગીરદેશી.

જમાનાનું ચક્રકર કાંઈ અજાણ ધરી ઉપર ફરે છે, ધડીમાં અજાણું અને ધડીમાં અધાર્જ તે રમ્મુ કરે છે. જે દેશો અને પ્રાંતોએ એક વખતે મહાન પ્રજા અને સુધરેલા દેશ તરીકે ઓળખાતા હતા, તેઓ આજે જંગલી પ્રજા તરીકે ઓળખાય છે, અને એજ રીતે કાંઈ જમાનાની જાગૃતીમાં તો કાંઈ ગીરદેશીમાં આવી પડે છે.

એક જમાનામાં ખેતીવાડી તેની સર્વોત્તમ મનાએ પુગે છે, જ્યારે કાળનાં ચક્ર સાથે બીજા જમાનામાં તે પડી ભાંગે છે. એક દેશના લોકો એક જમાનામાં બહાદુર વીરલાઓ ગણાયા હતા, જ્યારે બીજા જમાનામાં તેઓ હીચકારા બન્યા હતા એક જમાનામાં મોટા મહાન અને સત્યવંતા રાજકર્તાઓ થઈ ગયા હતા, જ્યારે બીજા વખતમાં તદ્દન નબળા કુર અને નાલાયક શહેનશાહો થઈ ગયા હતા. અને એ રવેશ દરેક પ્રાણી, વસ્તુ, અને લાવનામાં જમાના પછીના જમાનામાં ફેરફાર થોડાકે ઘણા માત્રમ પડે છે. ચઢતી અને પડતી જમાનાની ગીરદેશી એ તો ઇતિહાસો સાથે લખેલી અને ખરેખર બનેલી હકીકત છે. જમાનાની ચઢતી ગરીબી અસ્થિ વાલાની તવંગીરી, તવંગરોની ફકીરી, એ તો કુદરતની કરમત છે. ત્યારે આપણને હવે અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનો વિચાર કરવાનો છે. તે વખતનાં ધરાનીઓની પ્રત્યેક હાલત ઉપર આપણને નેગાહ દોડાવવાની છે.

તે વખતનાં ધરાનીઓને આજના ધરાનીઓ સાથે અને આજના ધરાનીઓને તે વખતનાં ધરાનીઓ સાથે સરખાવવા આગમજ આપણને લાંબો વિચાર કરવાનો છે.

અસલનો ખરો સુધારો.

અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનો ઇતિહાસ જોતાં આપણે ઘણાક સુધારાઓની જોડાજરી જોઇએ છીએ. તે વખતે આજની ટેલીગ્રાફી, આજની વરાળ અને વાયુથી ચાલતી ગંડીઓ કે આજનાં એરોપ્લેનો જેવું નહોતું. કદાચ એમ પણ એક બારગી માનીએ કે તે પણ લડાવક અને રાજદવારી ખમીર ધણુંજ ઉમદા અને વખાણવા જેગ હતું, તો તેને લગતી સવળી સામગ્રિઓ પણ હોતીજ જોઇએ અને તવારીખમાં પણ એવી ઘણાંક માટે જણાવવામાં આવ્યું છે. અલગતાં ધરાની આંધકામ અને શિલ્પશાસ્ત્ર ધણું આગળ વધેલું હોવું જોઇએ, કારણ કે ઇમારતો, મહેલો, અને કિલ્લાઓ હાલમાં હજી ખિસમાર હાલતમાં જોવામાં આવે છે તેઓ. ઉપલા શિલ્પ શાસ્ત્રની ગવાહી પુરા પડે છે. એ બધી બાબદ લેવા અગાઉ આપણને જે જોવાનું છે, કે તે વખતનાં ધરાનીઓમાં બીજી શી ખુશીઓ અને પસંદ કરવા લાવક નીતીરીતીઓ હતી તેનું અવલોકન કરવું છે. જો કે તેઓનાં વખતમાં હાલની જાંસારી અને રાજદવારી કે ધાર્મિક હાલત નહોતી, અને જો કે તેઓ આ અમર્યા કુધારામાં પેશ થઇ ચુક્યા નહોતા, પણ તે છતાં તેઓનાં કેટલાક ગુણો અને રહા રસમો ખચીત વખાણવા જેગ અને નકલ કરવા જેગ હતા. તેઓના જાતી ગુણો અતિ પ્રસંશા પાત્ર હતા, અને સામટી રીતે જોતાં અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાના આપણા ધરાની આપદાદાઓની ધાર્મિક, જાંસારી, અને રાજદવારી, હાલત હાલનાં કરતાં ઘણે અંશે ચઢી-આપા મંગરની હતી.

અસહનો ધાર્મિક જીવન.

તેઓનો ધાર્મિક જીવન અને ધર્મની બાતેનની દિવસુરી સમજવાનું જ્ઞાન આપણા કરતાં ઝડપી હોવું જોઈએ, કારણ કે મજકુર શીલસુરી કે જે આપણા મહાત્મની આપણને સમજવાને ફટલીક વખત ફાડ ફાડ પડે છે, તે તેઓ ઝડપી સમજેલા હોવાજ જોઈએ, કારણ કે જે તેમ ન હોતે તો આટલી ઉંડાણુ શીલસુરી અશો જરૂર તો તેઓને અક્ષિપ કરત નહિ. આ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે આપણા આપ દાદાઓની જ્ઞાન શક્તિ ગુપ્ત બાતેન સમજવાને સકોચાયત્વી ન હશે, અને આપણા કરતાં તેઓ વધુ પડેલાં મનનાં અને જ્ઞાનીક ગેહરનાં હશે.

પોતાનાં બાળકોને પહેલેથી જ પુરતી મહાત્મની કેળવણી આપવી એ તેઓનું સર્વોત્તમ કર્તવ્ય તે. ગણતા હતા. પ્રમાણિક પણાની તરફેણમાં રહી જીહાને ધિકારવાનું શિક્ષણ ધરાનમાં એટલું પ્રસરાવવામાં આવ્યું હતું કે એક ધરાનીનાં ધરમાં જીહાં બોલવું એ મહા પાપ ગણાવું હતું. સ્ત્રીના દરજ્જાને મરદની બરાબર ગણી તેઓને પણ તેઓને લગતી કેળવણી આપવામાં આવતી હતી, ખેતીવાડ ઉપર પુરતું ધ્યાન આપી દેશને વધારે આબાદ કરવાની નેમ તેઓની મુખ્ય હતી, અને લડાયક સામગ્રિઓ સાથની તાલીમે પોતાનાં બચ્ચાઓને આપી દેશનું સંરક્ષણ કરાવવું એમાં પણ તેઓ ધર્મ માનતા. નમ્રતા અને બોળાપણું એ તેઓની મોતેબર ખાસીએત હતી. પરેહજગારી અને પરસતેસએ ખુદા તરફની તેઓની પૂર્વ વફાદારી હતી, સંપત્તિ હળીમળીને રહેવું એ તેઓનો સદગુણ હતો અને દુન્યામાં પ્યાર એ તેઓની ખરી ખાસીએત હતી.

તેઓ દિવસમાં ઘણાક વખત પોતાનાં કિરતારની યાદ કરતા હતા, અને જરથેશ્ત્રી મહાજનનાં પાક કલામને માન આપના હતા. બાપ પોતાનાં બચ્ચાં પાછળ, મરદ પોતાની ઓરત પાછળ, અને સર્વે મોટાંઓ નાનાં પાછળ તેઓની તંદરોસ્તી અને તેઓનાં મનનાં ગુણોને ખીલવવાને, ફેળવવાને અને સંપુર્ણ બનાવવાને પ્રયત્નો કરતા હતા. સ્ત્રી તરફનો પ્યાર, મરદનાં જોટલોજ દરજ્જો આપવાનું માન, અને મોહબત, એ તેઓનાં ગુણો હતા. તે જમાનામાં એકજ સ્ત્રી સાથે શાહદી કરતા હતા કે કેમ તે વિષે એ મત છે, પણ તવારીખ ઉપરથી કાંઈક પુરવાર થાય છે કે તેઓ એક કરતાં વધુ સ્ત્રી સાથે જોડાતા હતા, પણ ધર્મ તેને કોષ્ટ પણ રવેશે દેશે આપતો નથી. વેશ્યાઓ સાથની શેહાદી અને તેવી વેશ્યા સ્ત્રી સાથનાં સંબંધને તેઓ પાપ ગણતા હતા, કે જે વિષે દસ્તુર નેયોશંગ ધ્રુવે સંજ્ઞાશુનાં રાખ જાદી રાણાને જે શ્લોકો જરથેશ્ત્રી મહાજન સમજાવવાને માટે સંસ્કૃતમાં કહ્યા હતા, તે ઉપરથી માલુમ પડે છે. સામાન્ય રીતે જોતાં બલિયારી, બદ્યાત્ર, અને અનિતી, તરફ તેઓ ધિક્કાર ધરાવતા હતા, અને સ્ત્રીને એક સાચ્યો ફરેસ્તો ગણી તેનાં સદગુણોમાં વિશ્વાસ રાખી ખરા જીગરની મહોબત ધરાવતા હતા.

સ્ત્રી અને મરદની એકબીજાં પ્રત્યે વફાદારી.

સ્ત્રીઓ જેને પોતાનો મરદ ગણ્યો હોય તેની તરફ પતિવ્રતાપણાથી રહેતી, બચ્ચાંઓની પરવરશી કરતી, ખેતીવાડી ચલાવતી, ઘર સંસાર કરતી, અને વખત આવે પોતાનાં આશક તરફથી લડત ચલાવતાં અને પોતાનાં શહેનશાહ તરફથી

હથીઆર સજી ઘોડાપર બેસી લડાયક સિપાહ તરીકે કામ કરતાં હતાં એક સદગુણી અને સર્વોત્તમ ખાસીએત મરદ અને સ્ત્રી માં અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાનાના ઇતિહાસમાં લખાયેલી માલમ પડે છે, તે એકે એક ખીજાં તરફની ખાલેશ પ્યારને લગતી છે. મરદોએ સારી સ્ત્રીને હંગેશાં અરાધી છે અને સ્ત્રીઓએ પ્યારને ખાતર, વફાદારીને માટે પતિવ્રતપણાને માટે, પોતાની જીંદગીઓ આપી છે. આ દેખાડી આપે છે કે અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાના મરદો અને ઓરતો લગન, વચન, મોહનત, પ્યાર, ને વધારે પવિત્ર ગણુતાં, અને આ જમાનાનાં કેટલાક બેશરમ, હલકત, અધર્મી, જુવાન્યાઓ પોતાનાં પ્યાર, વચન, અને મોહરદારને બે વફા નીવડે છે. તેઓ અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાના કરતાં જંગલી જમાનાની પ્રજા કહેવાઈ શકાય.

ધર્મ કેળવણીનો ઉપયોગ ને લાગવગ, બચ્ચાંઓનાં બેજા ઉપર શરૂઆતથી જ કરવામાં આવતો હતો. તવંગરો કરતાં અકકલમ દોને વધારે માન મળતું હતું. બેનીવાડી સર્વોત્તમ ગણાતી હતી. લશકરમાં બેડાવું એ એક ફરજ માનવામાં આવતી હતી, સચ્ચાઈને જુઠાઈ ઉપર સરસાઈ ભોગવવા દેવામાં આવતું હતું, અને જુઠાઈને પણ દોજખ ગણવામાં આવતી હતી, અને પ્રમાણીક કેળવણી અને અંદાજને ભરેલી છુટ આપવામાં આવતી હતી. દસ્તુરો અને મોબિદો, દરબારની, દેશની, શહેરની, અને ગામડાઓની, મોહ ટાઇ ગણાતી હતી. તેઓ હુન્નર અને એલમનાં આવમાઓ ગણાતા હતા. અને પાહદશાહોનાં સલાહકાર તરીકે અને હકુમતનાં સરદારો તરીકે દસ્તુરો અને મોબિદો, આસ્તવારી ભોગવતા હતા.

આદશાહોનો ધાર્મિક અમલ.

આદશાહો હંમેશાં ધર્મનાં ફરમાનની રૂએ અમલ ચલાવતા હતા, અને જુદી રાજનિતી જ્યાં પણ જોવામાં આવતી, ત્યાં તેનો નાશ કરતા હતા. અને એ રીતે અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનો સંસારી, ધાર્મિક અને રાજદારી મામલો અતીવ્ય સંતોષકારક હતો.

આપણા આપદાદાઓના સદગુણો.

હવે આપણને જે જોવાનું છે તે એ કે તે આપણા નેક આપદાદાઓમાં જે વખાણવા જેગ ગુણો હતા, તે હાલમાં આપણે ધરાવ્યે છીએ કે નહિ. એટલું તો આપણે સારી રવેશે જાણ્યે છીએ કે જે નકલ કરવા જેગ ગુણો તેઓ ધરાવતા હતા તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે આપણે નીશફળ નીવડ્યા છીએ. કયાની વંશ અને પેશદાદીઅન વંશની પાહદશાહતનાં વખતમાં ધરાનીઓ શરીર સુખાકારી ઉપર વધુ ધ્યાન આપતા હતા. ઝીકી મીનીસ વંશના ઇતિહાસનો અભ્યાસ કરતાં માલમ પડે છે કે તેઓ પણ શારીરિક સુખાકારી ઉપર પસંદ કરવા જેગ તકેદારી રાખતા હતા હીરોટોટસ પોતાનાં ઇતિહાસમાં લખે છે કે એક ધરાની ફરઝદને તે પાંચ વરસથી તે વીસ વરસની ઉંમરનું થામ ત્યાં સુધી ત્રણ ચીજમાં કેળવણી આપવામાં આવતી હતી. ઘોડા ઉપર બેસવું, તીર મારતાં શીખવું અને સાચ્યું બોલવું. એ ત્રણ પ્રકારની કેળવણી ઉપર વધુમાં વધુ ધ્યાન આપવામાં આવતું હતું, અને આપણા આપદાદાઓ જેઓ ધણા બહાદુર થઈ ગયા છે તેનું પણ કારણ એજ હોવું જોઈએ. રસ્તમ અને

સેહરાખ જેવા પેહેલવાનો, બેજન અને જહાંગીર જેવા બહાદુરો, જમશેદ, ફેઢૂન, અને ગુસ્તાપ જેવા સદગુણી બાદશાહો પેદા કરવાને માટે ધરાનનાં તે જમાનાના સદગુણોને સર્વે આભારી છે. હાલનાં જરથોસ્તી જમાનાનો મામલો જોતાં અને જરથોસ્તી મરદ અને સ્ત્રી વર્ગનાં બાંધા તરફ નજર પુમડતાં આપણે જોઈ શક્યે છીએ કે પારસી કામે જેટલું ધ્યાન પોતાનાં પોપાકો પાછળ અને વ્યથે કેળવણી પાછળ આપ્યું છે, યુનીવર્સિટીની પરિક્ષાઓ પસાર કરવામાં આપ્યું છે, તેટલું ધ્યાન પોતાની ને પોતાના આલાદની સુખાકારી ઉપર આપ્યું નથી. એ બાજુ જ ખેદજનક છે.

આપણા શરીરનો બાધો

આપણી વસ્તીની ગણતરી ઉપરથી અને આપણા મરણ પ્રમાણ ઉપરથી તેમજ હોસ્પિટાલો, ધર્મશાળાઓ, તથા હવા ખવાની જગ્યાઓ ઉપર આવેલી સેનેટરીઓમાં નોંધાતા દર્દીઓપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે પારસીઓમાં શરીરનાં બાંધાને માટે જો પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે તો આ મામલો આટલી હદે ન પુગે. હાથપગની નબળાઈ જોઈએ છીએ, દુઃખી દર્દીઓ જોઈએ છીએ એટલું જ નહિ, પણ ઘણી દલગીરી સાથે આપણે પારસી આંધળાપણું નીહાળીએ છીએ, જે સવિધ્યને માટે ઘણી ચમકાવનારી ખીના છે. પારસી કામમાં ચશ્માવાલા મરદ તેમજ સ્ત્રીઓની સંખ્યા લગભગ ૬૦% ટકા જેટલી છે, જે શરીરનાં નબળાં બાંધાની ગવાહી પુરી પાડે છે. આપણે આસારખી શક્યે છીએ કે કામનાં આગેવાનો, કામી મંડળનાં મુખીઓ, વૃત્તનીઓ, વકતાઓ, અને લેખકો હવે આ ઘણી અગત્યની

બાબદ ઉપર કંઈક અજવાળું પડશે, જેથી પારસી કામની એક ધણી અગત્યની સેવા બજાવેલી કેહેવાશે.

સચ્ચાઈ, ધરાનીઓનો મુદ્રાલેખ.

અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનાં ધરાનીઓમાં ખીન્ને જે સઉથી વખાણવા જોગ ગુણ હતા તે સાચ્યું બોલવાને લગતો હતો. સચ્ચાઈ અને ધમાનદારી, એ તેઓનાં સદગુણોમાં ધણે જ વખાણવા જોગ એક હતો. હીરોડોટસ લખે છે કે ધરાનીઓ જુહું બોલવાને ધણું જ નામોશી લેતેલું ગણતા હતા, તેમજ પદ્મડો ઉપર કાતરેલી તકતીઓ ઉપર પણ દારાએસ તેમજ ખીન્ને બાદશાહીએ જુઠાઈનો ધિક્કાર દરશાવ્યો છે, અને લખણોની અંદર “અમે જુહું કેહેતા નથી અને ખુદા અમારો સાક્ષી છે” એવા શ્લોક વારંવાર વાપડવામાં આવ્યા છે.

લગનનો ગાંઠ—એક મહાન ફરજ.

એક ધણી અગત્યના સત્તાઉ ઉપર હવે આપણને આવવું છે, જે લગનને લગતી બાબદ છે. આપણા બાપદાદાઓ અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાનામાં પોતાનાં બચ્ચાંઓને કેટલી ઉંમરે પરણાવતાં હતાં તે એક જાણવા જોગ ખીના છે. અશો જરથુસ્ત્રનાં વખતમાં અને તેની આગમજના તેમજ પછવાડેના ધરાનીઓમાં એક ધણોજ પસંદ કરવા જોગ, તેમજ નકલ કરવા જોગ રીવાજ હતો. તેઓ પોતાનાં બચ્ચાંઓને હિંદુસ્તાનની ભાગ્યશંક કામોમાં હાલમાં જે બાળલગનનો રીવાજ છે, અને જે રિવાજ પારસીઓમાં પણ હિંદમાં આવ્યા પછી જાયજી

હતો, તેવો રિવાજ ધરાનવેજમાં ન હતો. અવસ્તા ઉપરથી તેમજ આપણી ધાર્મિક તવારીખ ઉપરથી એમ માલમ પડે છે કે જ્યારે એક મરદ પોતાની ઉમ્મરમાં આવતો કે પોતેજ પોતાનાં સ્વભાવને અને પોતાની રીતભાતને મળતી આવતી ઓરત શોધી કાઢી તેની સાથ નેકા કરતો, અને હાલમાં જેમ ઇંગ્લેન્ડ દેશમાં રિવાજ છે, તેમ પરણીને તુરતજ પોતાનાં કુટુંબથી જુદો રહેતો, અને પોતાનાજ હાથે કમાઈ કરી પોતાનું ગુજરાન કરતો, અને આ રિવાજ હજુ પણ ધરાનીઓમાં જેવામાં આવે છે. આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે આપણા બાબદાદાઓ વધારે અકકલમંદ હતા, અને કુદરતી હિમરે લગન કરવાનાં ફાયદા સમજતા હતા, અને છોકરો કે છોકરી લગનને લગતી ઉમ્મરમાં આવતાં તેઓને પરણાવી દેવામાં તેઓ નિર્ણય પુર્ણ સંરક્ષણ કરતાં હતાં. આજે આપણે ખેદ સાથે નિહાળ્યે છીએ કે ઉમ્મરમાં આવતાં પણ મરદો અને ઓરતો શાદી કરતાં નથી, જેથી આપણી કામનો મામલો ગંભીર અને છે અને ભવિષ્યને માટે ઘણી ચીંતા રાખવા જેવું થાય તેમાં નવાઈ નથી.

દસ્તુરો અને માળેદો.

દેશના ઉદાપણનો ભંડાર.

અથોરનાનો તરફતું માન અને દસ્તુર દાવરોની મહાન પદવી અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાનામાં તેમજ તેની પછીનાં જમાનામાં એક સોહિથી મોતેજર સદ્કાર્પ ગણાતું હતું. તવારીખ આપણને કહે છે કે અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાનામાં સવળો

હુન્નર તથા એલમ, મોખેદો અને દસ્તુરોનાજ હાથમાં હતો. પાદશાહ જમશીદે ધરાની પ્રજાનાં ચાર વર્ગો કર્યા હતા, તેમાં અથોરનાન ટોળો સર્વોત્તમ ગણાતો હતો. તેઓની પદવી સાધા રણ માણસો કરતાં હલકી ન હતી, પરંતુ ખુદ પાદશાહો તથા પહેલવાનો કરતાં પણ અચોક ગણાતી હતી. જે પ્રમણે હલકામાં ઇગ્ગેંડની પાર્લમેન્ટમાં ૨૪) બિશપો, ૨) આર્ચ બિશપો, ધર્મગુરૂ તરીકે અને મહાજનનાં પતિનીધી તરીકે બિરાજે છે, તે પ્રમાણે ધરાનની દરબારમાં પણ થતું હતું, અને એટલુંજ નહિ પણ ખુદ પાદશાહ અને પહેલવાનો, દસ્તુરો, અને મોખેદો, સાથ મસલત કર્યા વગર કાંઈ કરતા હતા નહિ. ખરું કહીએ તો ધરાનનો સઘળો રાજદવારી કારભાર તેઓનાજ હાથમાં હતો, તેઓ દાનાવ અને નેક ગણાતા હતા, સઘળી પ્રજા તેઓની ગરજ પડશે એમ માનતી હતી, અને કુલ ધરાનમાં અને ધરાનનો વાવટો જ્યાં હોતો હતો ત્યાં સર્વે ઠેકાણે પુષ્કળ આદરમાન પામતા હતા, અને દસ્તુરો અને મોખેદો રાજના, તાજના, સંસારના, વિઘાતા, મહાજનના, ફિલસુફીના, એલમના, હુન્નરનાં, અને પ્રજાનાં થાંભ ગણાતા હતા.

આજના અથોરનાનો.

તેઓની અકસોસકારક હાલત.

આજે આપણે ભારે ખેદ સાથે દસ્તુરો અને મોખેદોની હાલત શું નિહાળયે છીએ. એક દસ્તુરને પેતામાં મોલા, ટેક અને પદવી સાચવવા જેટલો પણ મુસારો મળતો નથી. આપણા

એકવાડા દસ્તુરને આપણી કામ કેવી રીતે માન આપે છે, તે આપણે જોઈએ છીએ. શહાદી રામશરી નાં પ્રસંગે કે ખુદાના ખાસ્તા કયાંએ ઓટલે જાઈમણે કે પાય-દસ્તે એક દસ્તુરને આવતાં જોય કે તુરત જરથોસ્તીએ ઉભા થઈ માન આપતા હતા, તે પણ હવે દિવસે દિવસે ગરક થવા માંડ્યું છે, અને દીનનો દસ્તુર તે કાણુ છે, તે વિષે અંગણુ હોય તેવું રૂપ ધાલવાનું અને પોતાને અધિક ધારવાનું આપણા વચ્ચેનાં કેટલાક છાલકા ભેળાંમાં સ્વાર્થ સમાયલું છે. આજની વિધાએ સાખીત કયું છે કે એક સ્વચ્છ અને નેકી નીતીનાં સ્ત્રી પુરોષોની ઓલાદ પણ તેવીજ ઉમદા નીકળે એ સ્વભાવિક છે એક દસ્તુરની પેઢીમાં એવું Spiritualism હોય છે કે ચાલુ બાણુતર તેમજ નેકોનાં કામેનાં સખખો સર તેઓની ઓલાદમાં પણ કાંઈક તેવું તેજ હોય છે, એટલે ધર્મના વડાને માન આપવું, અને લાયક રીતે લાયક માન દર્શાવવું, એ પારસીઓનીજ નહિ પણ કોઈ પણ કોમનાં મરદો, ઓરતો, તેમજ બચ્ચાંઓની ફરજ છે. દરેક માત પીતાની પણ ફરજ છે, કે પોતાનાં બચ્ચાંઓને પણ કેળવણી એવીજ આપવી, કે તેથી કરીને તેઓ પોતાનાં વડા ધર્મશુર તરફ માનથી વર્તે. આપણને તારીખ કહે છે કે ઇરાનનાં પાહદશાહો અને પહેલવાનો પોતાની મસલત દસ્તુરો અને મોખેદો સાથેજ કરતા હતા, અને જ્યાં સુધી તેવી રીતે ભાત અમલમાં રાખવામાં આવી હતી. ત્યાં સુધી ઇરાનનાં શહેનશાહોએ પોતાનાં રાજપાટ ધણું ધનસારી અને અદલ કે નેકીથી ચલાવ્યા હતાં, અને જ્યારે દસ્તુરો તરફનાં માનનું ઉત્તરંગન થવા લાગ્યું, ત્યારેજ ઇરાનની

પડતી શરૂ થઈ. આ ઉપરથી અમા કાંઈ એવું કહેવાનાં પ્રયત્નો નહીં કરતા, કે કોઈ પણ અલણ અથવા તો અણસમજી કે તદનજ પચારે ગયલા વિચારો ધરાવનારા તેમજ કોમની લાગણી દુષ્પ્રવનારા, કે કોઈ પણ પ્રકારનાં ખોટાં કામો કરનાર દરતુરોને પણ ખરા અને ધર્માબ્યાસી દરતુરો તરીકે ગણવા પણ લાયકનેજ લાયક માન આપવું એ અમારું કહેવું છે.

હવે સાધારણ મોખેદોની હાલતનું પૃથ્વીકરણ કરવું છે. આપણે જો કે હાલમાં કાંઈક સંતોષ સાથે નીહાળ્યે છીએ કે આપણા મોખેદોની હાલતમાં ઘણો સુધારો વધારો થયો છે. તેઓ દરેક પ્રકારે આગળ વધવા માંડ્યાં છે, અને હાલમાં આપણા વચ્ચે એક અથોરનાન મંડળ હસ્તીમાં આવ્યું છે. જે પોતાનાં જાતી લઘુઓનું જલું કરવાને માટે અને તેઓનાં લાભોનું રક્ષણ કરવાને ખતનું કરે છે, કે જે મંડળનાં એક સભાસદ હોવાનું અમોને પણ માન છે. તે પરવરદિગાર પાસે આપણે દુવા ગુજરીશું કે આપણી કોમના એ દીની પેશવાઓની હાલત વધુ યશની ટોચે પુગે અને વધુ આબાદ થાય.

આપણા હાલનો બેહુકેસો મામલો

અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાના ધરાનીઓની હાલત કેવી હતી, તેનું કાંઈક ટુંક વિવેચન અમો કરી ગયા છીએ, અને આપણે સમજીએ છીએ કે તેઓની સંસારી હાલતનો ટાળો આપણી હાલની હાલત કરતાં ઘણેક દરજ્જે ચઢતો હતો. આપણી આજની સંસારી હાલતનો સફા ઘણો ખીકટ છે, અને તે વધીને ખીકટ થશે, અને તેમ થતાં કદાચ પારસી કિર્તિની કિસ્તી ખરાબે લાઘે એવું પણ અનુમાન થાય છે.

જ્યાં સુધી આપણે આપણા બાપદાદાઓના પુરાતન અને અસલી વાજબી રાહરસમ અને રિવાજો તેમજ સંસારી, ધાર્મિક, અને રાજદવારી જીંદગીનું અનુકરણ કરતા હતા, ત્યાં સુધી આપણી હાલત વધુ સહીસલામત હતી. જ્યાં સુધી આપણે પુર્વનાજ રિવાજોને માનતા હતા, ત્યાં સુધી આપણી હાલતો સંપૂર્ણ રીતે સંતોષકારક હતી. પશ્ચિમનાં ખોટા સુધારા કે જેને માટે ખુદ ત્યાંનાં મહાન નરો પણ વિરૂધ્ધતા ધરાવતા હતા, તે આપણે વહેલા અખત્યાર કરવાથી આપણને ધણું ખમવું પડ્યું હતું, પડે છે અને ભવિષ્યમાં હાલ કરતાં વધુ ખમવું પડે તો અન્યથા થઈ શકે નહિ. આપણામાં હાલમાં શીશીઆરી, ટ્યાકપણું, હિચકારાપણું, અધર્મીપણું, તુંડાધપણું, અને અનિતિ કાંઈક અંશે વધવા પામી છે, અલખતાં આ બાબદ વિષે જાહેરમાં ધણુંક બોલાયું છે, અને અમેાએ પણ એ બાબે લંબાણથી ધણુંક લખણો તેમજ લખાણો પારસી કોમ સનમુખ અનેક વખત જાહેરમાં મુક્યાં છે, એટલે હવે આપણે એ બાબદ અત્રે લંબાવીશું નહિ. આપણને હાલમાં જે ખમવું પડે છે, અને ભવિષ્યમાં પડશે તે સર્વનું કારણ આપણી કેળવણીની ખામી છે, અને આપણે આશા રાખ્યે છીએ કે હવે કોમને દાખલા દલિલો સાથના પુરાવાઓ પોતાની નખખાધના અને ખામીઓનાં ધણાજ મળતા જાય છે, એટલે પોતાના સીદા ભવિષ્યને ફેરવી નાખી આપણી કિર્તી અને હાલતને અસલ મુવાફેક ટેકવી રાખવાની કોશિશો કરવામાં આવશે. આપણને એટલું જ જોવાનું આ પ્રકરણમાં મલે છે કે આપણે કે જેઓ આપણને પોતાને વધુ સારા જ માનામાં વધુ સુધરેલા માનીએ છીએ, તેઓ ખોટા છે. અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનાં જરથોસ્તીઓ કરતાં આપણી મજકુર હાલ તો કાંઈ પણ રહેશે સારી નથી, એટલે આપણે કણ્ઠ કરીશું કે આપણા તે માનવંતે બાપદાદાઓની સારી હાલતનું મુજ કારણ તેઓના સદગુણોને આભારી હતું.

ધર્મ અને તે ઉપરની આસ્થા.

ભાગ ચોથો.

ધાર્મિક હાલત—હાલની, અગાઉની.

હેલ્લાં પ્રકરણોમાં આપણે અશો જરથુસ્ત્રના વખતમાં ધરાનીઓની સંસારી હાલત વિષે કાંઈક જાણી ચુક્યા છીએ, અને હવે આપણને તેઓની ધાર્મિક હાલત કેવી હતી તે ઉપર આવવું છે. તે વખતનાં ધરાનીઓ ઉપર ગોયા તે પરવરદિગાર પ્રસન્ન હતો અને તેઓ ધણાજ ભાગ્યશાળી હતા, કારણકે તેજ વખતે તે પરવરદેગારે ત્યાંની પ્રજાને પોતાના પાક કંઠામોથી વાકેફ કીધા હતા. તે પરવરદિગાર સર્વે શક્તિવાન પરમાત્મા છે, અને તેની મરજી વગર કાંઈ પણ ચીજ દુન્યામાં બનતી નથી, પરંતુ તેની કુદરતના કાયદા મુજબ દુન્યામાં દરેક ચીજ જે તેની મરજીથી થાય છે, પણ આ દુન્યાનાં માનવીથીજ થવી જોઈએ એવી તેની આજ્ઞા છે, તેજ મુજબ આ જમાનામાં ધરાનમાં જે કાંઈ કરવાનું હતું તે બજાવવાને તેને મહાન અશો જરથુસ્ત્રને મુકરર કર્યો હતો. અશો જરથુસ્ત્રનાં જમાના બાબે અમે કાંઈક જોત્રી ગયા છીએ, અને તેનો મહત્ત્વ શું છે, તે અમે આગલાં ભાષણોમાં

કહી ગયા છીએ, અને લવિષ્યમાં કહીશું. અશો જરથુસ્ત્રનો મહાજ્ઞ કોઇ પણ રવેશે જોર જીલમથી ફેલાવવામાં આવ્યો નથી, અને ઇતિહાસમાં એક પણ દાખલો એવો મોજુદ નથી કે જેમાંથી માલમ પડે કે જરથોસ્તી મહાજ્ઞ ફેલાવવામાં એક પણ દાખલામાં જીલમ ગુજરવામાં આવ્યો હોય, કે એક પણ મરદ કે સ્ત્રીને દુઃખી કરવામાં આવ્યા હોય. તે મહાજ્ઞ ધણો સહનશીલતાથી, ધીરજથી, અને સમજાવટથી ફેલાવવામાં આવ્યો હતો, અને તેમાં સમાવેલી શીલસુશી ખુદ એવી હતી, અને છ કે તેમાં કોઇ પણ જાતનો જોર જીલમ ગુજરવાની ફરજ પડી હતી નહિં.

જરથોસ્તી મહાજ્ઞની ચઢતી પડતી.

અશો જરથુસ્ત્રના જમાના પછી લાંબા વખત સુધી જ્યારે ધરાનમાં એસીરીઅન, તથા મીડ લોકોની હકુમત ચાલતી હતી, તે વખતે કે તે પછી એકીમીનીસ વંશના પાદશાહ સાધરસ કે જેણે ધરાનનું રાજ સ્થાપીયું હતું તે વખત સુધી મહાજ્ઞ પોતાની સારી હાલતમાં સચવાઈ રહ્યો હતો. મહાન સાધરસનાં એટા કંબાઇસીસના મરણ પછી ધરાનનું રાજ્ય સમરદીસ (ગ્રામેટીસ) નામના ઠગારાઓએ છીનવી લીધું હતું, જે વખતે તેણે આપણા પવિત્ર મહાજ્ઞમાં ઘણી જ બદલીઓ દાખલ કરી, બિગાડો કર્યો હતો. પણ જ્યારે ધરાનનું રાજ્ય એકીમીનીસ વંશના પાદશાહ દારાએસનાં તાબામાં પાછું આવ્યું, ત્યારે તેણે પોતાના બાપીકા પવિત્ર મહાજ્ઞને તેની પડતી હાલતમાંથી પાછો સજીવન કર્યો હતો, એમ તેના ખીલારોડી હરફેના તકતા

ઉપરથી માલમ પડે છે. દારાએશ હીરતાસપીસના વખતથી તે એકીમીનીસ વંશનાં છેલ્લા પાદશાહ દારાએસ કોદોમેન્સનાં વખત સુધી જરથોસ્તી મહઝમ કોઈપણ જાતની પડતી વિનાં ઘણો આબાદીની ટોંચે ચઢ્યો હતો, સીકંદર પાદશાહે ૪૦ સ૦ પુર્વે ૩૩૧ ના સાલમાં ધરાનનો દેશ તારાઝ કરી સધળું નાશ કર્યું, ત્યારથી તે પારશીઅન (અશકેનઅન) વંશની ૪૦ સ૦ ૨૨૬) ના સાલમાં સમાપ્તી થઈ ત્યાં સુધી જરથોસ્તી મહઝમ ઘણી ખરાબ અને ખીગડેલી હાલતમાં રહ્યો હતો.

મહઝમી કેતાબોનો નાશ.

સીકંદર પાદશાહે પોતાની ચઢાઈ દરમ્યાન આપણા મહઝમનાં સર્વે પુસ્તકો બાળી નાંખ્યાં હતાં, એવું જરથોસ્તીઓ જાણતા અને માનના આબ્યા છીએ, પરંતુ અમે એ મતને મળતા થઈ શકતા નથી, કારણ કે પાછી તવારીખ આપણને એમ પણ કહે છે કે તેણે જે જે દેશો ઉપર ચઢાઈ કરી ત્યાંનાં રિવાજો, કાયદાઓ અને ધર્મને તે ધણુંજ માન આપતો હતો, અને તે જીતેલા મુલકોની પ્રજાઓને રાજી રાખવાને પોતાથી બનતું કરતો હતો. ધરાનની પડતી થવાનું મુળ કારણ ખીજઓની ચઢાઈનેજ આભારી હતું, અને તે ઉપરાંત તેની પડતીનાં વખતમાં દસ્તુરો અને મોખેદોની હકુમત તથા તેઓનો ખુદાઈ ધલમ ગુમ થઈ ગયો હતો. આ બતાવી આપે છે કે દસ્તુરો અને દાવરોની ચઢતી અને જ્ઞાન પ્રાપ્તી તેજ પાદશાહ અને પાદશાહાતની આબાદી હતી. ૪૦ સ૦ ૨૨૬) નાં સાલમાં સાક્ષાત્ત અન વંશનાં પહેલા પાદશાહ અરદેશ્વર બાબેકાને પારથીઆના રાજા અરદુઆતને હંકાવીને

ધરાનનું રાજ પોતાનાં સ્વાધિનમાં લીધું હતું, અને તુરતજ આપણા પવિત્ર મહાજનને સજીવન કરી તેની અસલ રાત રીવાજ મુજબ ફરી એકવાર અમલમાં મુકયો હતો, અને પોતાની હકુમતનાં દરેક શહેરમાં એખાદત ખાતાંઓ સ્થાપિ એવું જાહેર નામું કાઢ્યું હતું કે પાક જરથોસ્તી મહાજન સિવાય કોઈએ બીજો મહાજન પાળવો નહિ. આ વખતે જરથોસ્તી મહાજન તેનાં પ્રકાશમાં ઝળકવા લાગ્યો, અને મુર્તિપુજા ફરી એકવાર નાશ પામી. ખરેખર તો પાક જરથોસ્તી મહાજનની ફરી એકવાર બોલ બાલા થઈ હતી.

યઝદેઝદ શેહેરીઆર.

ધર્માભિમાની પણ કમનસીબ બાદશાહો.

યઝદેઝદ શેહેરીઆર તખ્ત ઉપર આવ્યો ત્યાં સુધી થઈ ગયલા સઘળા સાસનીઅન બાદશાહોએ પાક જરથોસ્તી મહાજનને સારી હાલતપર મુકવાને સઘળા પ્રયત્નો કર્યા હતા, અને જો કે તેઓને છુટી છવાઈ હાર પડી હતી, તો પણ ધણું કરી તેઓ ફતેહમંદ નીવડ્યા હતા.

બાદશાહ શાપુરના વખતમાં માની નામના એક ચિતારાએ પએગમ્બરી દાવો કર્યો હતો. જેને શાપુરે પોતાનાં રાજમાંથી હાંકી કાઢી દેશમાં ફેલાયલી અશાંતિ દુર કરી હતી. કોબાદનાં વખતમાં યઝદેઝદ નામનાં એક ડગારાએ પણ એવોજ દાવો કર્યો હતો, અને બાદશાહે તેને મદદ આપ્યાથી દેશમાં મોટો ખળવો થયો હતો, અને કોબાદને પકડી કેદખાને નાખવામાં આવ્યો હતો. કોબાદનાં એટા બાદશાહ નૌશીરવાન બાદશા

મઝદક તથા સર્વે ચેલાઓની કતલ કરી સધળું તોફાન નરમ પાડ્યું હતું. પાદશાહ નૌશીરવાનનાં બેટા નૌશીઝાદે પોતાનો આપીકા મહઝબ છોડી દઇને પોતાની માતાની શીખવણીથી ઇરાનમાં ખ્રિસ્તી મહઝબ ફેલાવવાની કાશેશ કરી હતી, અને તે માટે ઇરાનમાં એક મોટો બળવો ફાટ્યો હતો, જેથી પાદશાહે તેને કદ કપ્યો હતો, અને છેવટે સાસાનીઅન વંશના છેલ્લા પાદશાહ યઝ્દેઝ્દનાં વખતમાં આપણા મહઝબની સરળતનું છેવટ આવ્યું હતું. ખીજાઓ જેઓ દુન્યામાં મહઝબનું જોર ચલાવી રહ્યા હતા, અને તરવારથી મહઝબી લડાઇ શરૂ કરી હતી, તેઓનેજ હાથથી પાક જરથુસ્ત્રનો મહઝબ ઇરાનમાંથી નાબુદ થયો. પોતાના મહઝબનાં નાબુદ થયા બાદ તેઓએ પુષ્કળ હાડમારીઓમાંથી પસાર થઇ આખરે હિંદ ભૂમી ઉપર પોતાનું રહેઠાણ કર્યું અને ત્યાર પછીનો સર્વે ઇતિહાસ આપણે જાણીએ છીએ. હાલમાં આપણે જે હાલતમાં આપણા મહઝબને ટેકવી રાખી તેની આઆદીની ટાંચે જાણ્યા છીએ, અને આપણા બાપદાદાઓની સર્વે મહેનતને યશ મળે તેવી રવેશ સાચવી રાખ્યો છે, તે હંમેશ સુધી આઆદ, અને જરથુસ્ત્ર અને તેનો મહઝબ જીવેદાન જોલખાલા બર્થો રહે.

હવે અમેને એક એવી બાબત વિષે જોલવું છે. કે જેને માટે પોતા બરીને તેમજ કાલમો બરીને લખાયું છે, અને કાંઈક જોલાયું છે, તો પણ આજની બાબતને લાગતું વળગતું છે, ત્યાં સુધી આપણે પવિત્ર મહઝબ અને તેને લગતી સધળી ક્રિયાઓ અને રિવાજો શું છે, તેનું કાંઈક દુક વિવેચન કરી આજની અને અસલની ધાર્મિક હાલતનું પ્રકરણ બંધ કરીશું.

મહાઝમ અને દુન્યામાં તેની જરૂર.

દુન્યાની પએદાએશમાં માનવી એ (પરવરદેગારની) સર્વોત્તમ પેદાયશ હોવાથી પ્રથમ દરજ્જે ભોગવે છે, અને આખી પ્રણી માત્રની પેદાએશોમાં અકકલમાં, અનુભવમાં, અને હોશિઆરીમાં તે પહેલું છે. તેને આ દુન્યામાં જન્મ લીધા બાદ તે જીવે ત્યાં સુધી ધણીક ફરજો, કાર્યો, અને હાલતોમાંથી પસાર થવું પડે છે, અને તે સર્વેમાં ફત્તેહ મેળવી સદગુણ અને સદકાર્યો તેમજ ખુદા અને કુદરતનું રાત્ર પ્રાપ્ત કરવાને માટે તેને એક મહાઝમની જરૂર છે, અને તેજ મુજબ બીજા બીજા દેશની બીજા બીજા પ્રજાની સ્થિતિ અને સંજોગોને અનુસરીને જુદા જુદા પએગમ્મરો મારફતે મહાઝમે આ દુન્યામાં તે પરવરદેગાર તરફથી મોકલવામાં આવ્યા છે, કે જે મુજબ ધરાનવેજને માટે અશો જરથુસ્ત્રને પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા, જેના જમાના અને જીંદગી બાબે કેટલુંક વિવેચન તમે સતમુખ અમે રજુ કરી ચુક્યા છીએ. તે પરવરદેગાર તરફથી આ દુન્યામાં એક પએગમ્મર કેમ અને કાંય મોકલવામાં આવે છે, તે સઘળું આપણે જાણ્યું છે, અને હવે જે બાબદ આપણને હાથ ધરવી છે તે આપણા પવિત્ર બદઝમ બાબે છે.

ક્રિયા અને ભકિત, ધર્મની સગી બહેનો.

ભાગ પાંચમો.

આપણે મહાજન, ક્રિયા અને ભકિત શું છે ?

આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ તેમ ધરાની સહેનશાહ તનાં વખતમાં પણ આપણા પવિત્ર મહાજનની બરગસ્તી ઘણીક વખત થઈ હતી, અને પાછો અને પાછો તે આખા હાલતમાં લાવ્યા બાદ આપણે શાહા યજ્ઞદર્દના વખતમાં તેનું છેવટ આવ્યું હતું. આ છેવટ શબ્દ જો કે આપણે વાપરીએ છીએ, પણ તેથી એમ ન સમજવું કે મજકુર શાહાના વખતમાં જરથોસ્તી મહાજન ખલાસ થયો હતો, ના, એમ ન હતું, પણ મહાજનો ખુરશીદ જે નુરી પ્રકાશ તે સર જમીન ઉપર ફેલાવતો હતો તે હવે બંધ થયો હતો, અને મહાજની અંધાર ત્યાં ફરી વળ્યું હતું, જે મકાનોમાં જરથોસ્તી ઘંટ વાગતે અને જરથોસ્તી આતશ સયવાતો ત્યાં એસલામી બાંગીના પોકારે થતા હતા, અને જે જમીન ઉપર જરથોસ્તી પદશાહ, પાદશાહાત, કેમ, અને મહાજમે સર્વોપરીપણું જગઆશકારા કર્યું હતું તે પ્રજા લગભગ બધી જોરજુલમને આધીન થઈ પોતાને મહાજન છોડી એસલામી થઈ હતી, અને પોતાનું સ્વતંત્રપણું

છોડી દધ પરતંત્ર થઇ હતી, જોકે કામ અને તેનો મહાજન સદંતર નાણુદ થયો ન હતો, પણ કાંઈક અંશે નાણુદ થતો અટક્યો હતો, તેણે આપણે જાણ્યે છીએ તેમ હિંદ ભુમી ઉપર પાછી મોટી અસરો કરવા માંડી, નામીયા દસ્તુર, દાવરો, સખાવતી શુરાઓ, અને મહાન જરથોસ્તીઓ, પેદાકરી જરથોસ્તી નામનાને આજે પાછી જગઆશકારા કરી એક મહાન, સખાવતી, અને શુરવીર કામ તરીકે આખાદ કરી છે. દરદ હોજને તે આપણા બાપદાદાઓ કે જેઓએ હાંદેસાઓ ખમીને પણ પોતાનું ઇમાન ન છોડ્યું, અને તાજ,રાજ માલ મિલકત વગેરે તજીને પણ દીન ઇમાન સાચવી આપણને આવી ટાંચે પુગાડ્યા છે, અને આપણે આશા રાખ્યું કે હજી ભવિષ્યમાં પણ અપણી કામ અને તેનાં મહાજનીની વધુ આખાદી થઇ આપણા અશો પચ્ચેગચ્ચર જરથુસ્ત્ર રપેતા-મોતું નામ હકીકતકેશવર જમીન ઉપર કાયમ રહે.

જરથોસ્તી મહાજની માન્યતાઓ.

હવે આપણે ધાર્મિક હાલત સાથે આપણો ધર્મ શું છે તે જાણવાની કાંઈક કોશેશ કરીશું. જોકે આ નાનાં પ્રકરણમાં આપણે તે બાબે કાંઈ પણ રવેશે ઉંડાણુ જઇ નહિ શકીશું. પણ મહાજની શીલસુશી, અશોધ એને ક્રિયા કે રિવાજનુ કાંઈક પૃથ્વીકરણ કરવાને આપણે પ્રયાસ કરીશું. આપણાં જુલંદ મહાજનમાં ધણી શીલસુશી સમાયલી છે, તેમજ અસલી ક્રિયાઓ જોડે આજે ફેરફાર થઇને ધણીક જુદી રવેશે આપણી આગળ મોજુદ છે, પણ આપણે જેમ જેમ કેળવણી અને ધર્મ અભ્યા-

સમાં આગળ વધીશું, તેમ તેમ અસલ ક્રિયાઓ અને મહાજ્ઞાની તરીકેતોમાં આગળ વધીશું અને ત્યારેજ જે જે નકલી ક્રિયાઓ કે રિવાજો આપણે હિંદુસ્તાનમાં આવ્યા પછી અખત્યાર કર્યા હોય તે સર્વે પોતાની મેળે દુર થશે અને મહાજ્ઞાની પોતાનાં અસલી ખરા આકારમાં આપણી સનમુખ પ્રકાશવા માંડશે.

જ'દ અવસ્તા—નેહીના ખજનો.

આપણો પવિત્ર મહાજ્ઞાની જ'દ અવસ્તામાં લખાયો છે, અને તે ક્યારે અને ક્યાં લખાયો હતો તે આપણે આપણા અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાં ઉપરથી સમજી શકીએ છીએ. મજદુર જ'દ અવસ્તા લાપા અસલ આર્યન લાપાઓનીજ એક શાખા હોય એમ માલમ પડે છે, કારણ કે બીજી ઘણીક અસલ પુર્વની લાપાઓ સાથે પોતાનું મલતાપણું બતાવે છે. અશો જરથુસ્ત્રના જમાનામાં જ'દ અવસ્તા દેશની લાપા હોય એમ માલમ પડે છે. કારણકે તે મહાન અશો પએગમ્બરે જે ગાથાઓ ગાયા છે તે પણ તેજ લાપામાં છે. ગાથા કવિતાનાં આકારમાં લખાયેલા આપણે જોઈએ છીએ, અને તે યજ્ઞસ્તોત્રાં (લલુતરનાં ૨૦) થી ૫૩) સુધીનાં હા માં સમાઈ જાય છે. આપણા મહાજ્ઞાની દરેક કેતાબોમાં આપણે અશો જરથુસ્ત્રના ગાથાનું મિશ્રણ જોઈએ છીએ, પણ બીજી કેતાબો વિષે આપણે ૫ કે ગાથાવાણીમાં કાંઈ જોઈ શકતા નથી, એથી સાબિત થાય છે કે બીજાં પુસ્તકો અશો જરથુસ્ત્રના જમાના પછી લખાયેલા છે. આ ઉપરથી કાંઈ એમ ઠરતું નથી કે તે પાછલ વખતમાં લખાયેલી કેતાબો માટે આપણે માન્યતા નહિ

ધરાવતી જોઈએ, પણ આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે પાછલા વખતની કેતામો પણ તે મહાન અશો પએગમ્બરનાં શિક્ષણની દેશ, કાળ, અને મનુષ્યની સ્થિતિને આધારે જુદા જુદા વખતમાં લખાયેલી છે, અને તે સર્વેનું ઉપયોગીપણું કાંઈપણુ રવેશે પાક ગાથાથી ઉતરતું નથી, પણ ઉલટું આપણા મહાના મહાજનને વધુ ટેકા સમાન છે. વંદિદાદની કેતાબ તરફ લક્ષ્ય પુગાડતાં આપણને માત્રમ પડે છે કે તેનાં ૨૨) પ્રકરણોમાં જે જે બાબતો તંદરોસ્તી, દવાઈ, અને સુખશાંતિના નિયમો બાબે વિસ્તારીને કહેવામાં આવી છે, તે આજની વિદ્યાને મળતી કે તેથી પણ વધુ શ્રેષ્ઠ માલુમ પડી છે, પાક ગાથાએ, જેમ અશોઈ, નિતિ, નેકી, ધર્મ, માનસાઈ ફરજ, સંસારી ફરજ, અને કુદરત અને પરવરતું બાન આપે છે, તેમ પાક વંદિદાદ આ દુન્યામાં તંદરોસ્તીની જીંદગી ગુજારવાની જોગવાઈઓ પુરી પાડે છે, જમીન વિષે, પાણી વિષે, આતશ દોખમુ માનિક માંદગી, સુવાવડ, અને નીરગ કે તરા વિષે વગેરે જે જે બાબતો પાક વંદિદાદ સમજાવે છે, તે ઉપર અત્યાર તુલીક અમલ કર્યાંથીજ પારસીઓ આજે ચોખ્ખા અને સફાઈ સુધડાઈવાલા કહેવાય છે. આપણે આશ્વા રાખીએ છીએ કે કેટલાક “નાકે જીમ લગાડતા” સાહેબો કે જેઓ મહાજન અને તેની ફિલસુફી માન્ય રાખવાને ના પાડે છે, તેઓ વધુ ઉંડાણમાં જઈ તેની સચ્ચાઈ શોધી કાઢવાની કોશિશ કરશે.

ધર્મનાં—પુણ્યકેડા.

ગાથા, વંદિદાદ યજ્ઞને, દીનકર્દ, યુદેહસ્ત, શાયસ્ત લા શાયસ્ત, અરદાવિરાફ નામું, દાદેસ્તાને દીનીક, દસાતીર, વગેરે

કેટલાક ધાર્મિક, રિવાજીક, અને ઇતિહાસીક કેતાઓ આપણે
 ધરાવવાને હજી સામર્થ્યવાન છીએ, જે માટે તે પરવરદેગારનો
 આપણે આભાર માનવો ઘટે છે. આપણા મોટેભર મહાજનની
 આખી પુણ્યકલાણા આપણે ગુમાવી છે, છતાં આપણે જે
 કેતાઓ ધરાવીએ છીએ તેનાથી આપણા પવિત્ર મહાજનને ફરી
 એકવાર અને અનેકવાર આપણે તાજે કયો છે, આપણી
 ક્રિયાઓ કે જે હાલમાં અસલ મુવાફેક રહેલી છે, પણ તેની
 અંદર કેટલાક ખર્ચાળ, અવ્યવહાર અને બીનજરૂરીયાતવાળા
 રિવાજો ધુસી જવાથી મહાજનની ફિલફૂરી અને મતલબનું ખુન
 થયું છે. ખરી ધાર્મિક ક્રિયાઓ મુકી દઇ અને ભકિતના પવિત્ર
 કાયદાને છોડી દઇ મેલા, મદીલા, અને ખુમચા, કરવાનું
 મેટું રૂપ ઉમેરાયું છે, જે હવે વખતનાં વહેવા સાથે એછું
 થયું જોઇએ. પાક ગાથા ભણી કે ભણાવવી, તે ઉપર અમલ
 કરવો, વહિંદા કરાવી સાંનળી તેના કાયદા મુજબ ચાલવું,
 યજ્ઞશને કરાવી કુદરત સાથે સંબંધ જોડવો, આસ્તિગાન,
 બાજ અને ફરોખશીર કરી ગુજર પામેલાં અશો નરનારીઓના
 રવાનોને અરાધી દુન્યાનાં સદકાર્યોમાં તેમની મદદ માંગી
 જીવતાંઓનું તારણ કરવું, નિરંગલીન કરી ચોખ્ખો જંતુનાશક
 ગૌમુત પુરો પાડી ચામડીનાં અને બીજા રોગોનું નીવારણ
 કરવું, નવજ્નેત, શાહાદી, અને એવાં બીજા પુણ્યવંતા કાર્યો
 કરી પુણ્ય હાંસલ કરવું, મોઝેદ વર્ગની પરવરશી કરી, તેઓને
 ટેળવળી આખી ધર્મ સદ્વિત્યને ઉત્તેજન આપવું, અને સામટાં
 રીતે અશોજરથુસ્તનો મહાજન ફેશન અને ખર્ચનો નહીં બનાવતાં
 તેમાં ફરમાવેલાં ફરમાનોનું ઉલ્લગન ન કરતાં તેજ પ્રમાણે

વર્તવું અને માત્ર ક્રિયા અને ભક્તિ માર્ગનેજ ઉત્તેજન આપવું, એજ મહાજની ખરી ફિલસુફી છે. અશો જન્યુરતનો મહાજનમાં એક પણ વાક્ય એવું નથી, કે જેની કિંમત ન હોય, પણ પાનેપાનું, વાક્ય, શબ્દ કે અક્ષર ધાર્મિક અસર ધાર્મિક ફિલસુફી, ધર્મિક નિતી, અને ધર્મિક નેત્રી ઉપર રચાયેલું છે, એટલે તેની સામે એક શબ્દ પણ ઓચરવાને કાઠ શક્તીવાન ન હશે. હાલમાં ચાલતાં કેટલાક અણુધડ રિવાજોને ધર્મ સમજી ખરા ધર્મ ઉપરથી કેટલાક સુધરેલા સાહેબો દીલ ઉતારી નાંખે છે, તેમ ન થવું જોઈએ, પણ તેની બાજેની ફિલસુફી અને સારી દુન્યાનાં સુખને માટે તેનું ઉંચું તત્ત્વ કેટલું મહાન અને પવિત્ર છે, તે તપાસી મહાજની યકીન વધુ ઓસ્તવાર કરવું, એ તેઓની ફરજ છે. ક્રિયાઓ કરતી વખતે જે જે વસ્તુઓ એક મોખેદ પોતાનાં ઉપયોગમાં લેય છે, તેમાં પણ મોતેજર ફિલસુફી સમાયતી છે, જેવું કે યજ્ઞશને અને બાજની ક્રિયા વખતે વપરાતાં નાના વાસણો, લાલા, મહારૂએ, તારસલી, હોમસત્રી, વરસબાત્ર, વીંટી, વગેરે વગેરે પણ જુદી જુદી ફિલસુફી ધરાવે છે, જે આપણે બીજાં ભાષણોમાં તપાસીશું, પણ તેટલાં એટલું જાણવું જે તે સર્વેમાં એક અથવા અનેક ફિલસુફીનું ધારણ સમાયલું છે, અને તે સર્વેનો સારાંશ, દુન્યામાં અશોષ, એત્યતા, નિતિ, અને સુખશાંતી તથા આબાદી વધે, અને મનુષ્યનો ભક્તિભાવ તે પરવર સાથ વધુ મુસ્તકીમ બને એવો છે, એટલે છેવટ એ કે અશો જન્યુરતનો મહાજન ધણોજ ઉત્તમ અશો અને દુન્યાને સુખ, આબાદી, અને ખેલબાલા બધો છે. મરીબ અને તવાંગર, મોટા કે નાના જુવાન કે યુએર્ગ

સર્વેને એકત્ર ગણવાની મહાન દ્વિલસુદી દોષમાં અને સંજોગ ક્રિયા આપણને પુરી પાડે છે, અને મરણ પછી માણસ તે પરવરતી દરબારમાં એકજ છે, એમ બતાવવાને માટે એક જરથોસ્તીની મરણ ક્રિયા સર્વોત્તમ છે. આતશની આરાધના, આવાં અરદુવીસુર, ખુરશીદ, મેહર, સેતારા, મુકતાદ, વગેરેની આરાધના માણસને તેની અંદર ખાનેની પ્રકૃતી દેખાડે છે, અને તે પોતે કાણ છે, તેની અંદરનો કુદરતી આતશ, અને તેની આત્મીક ક્રિયાઓ શું છે તે બતાવવાને માટે ઘણી ઉપયોગી છે. આ બાબદ ઉપરજ માત્ર મારે આજે બોલવું નથી. એટલે આપણે એની વધુ સંપૂર્ણ હકિકત બીજાં ભાષણોમાં જણાવીશું, પણ આપણે આશા રાખીએ છીએ કે દરેક જરથોસ્તી કોઈ પણ ધાર્મિક બાબદ માટે મત બાંધ્યાં પહેલાં તેનાં અંતરમાં જઈ સંન્યાસ શોધી કાઢવાની કોશેશ કરશે.

અશેા જરથુશ્ત્રનો યજ્ઞદાં પરસ્ત મહઝબ.

અશેા જરથુશ્ત્રના મહઝબમાં એકજ ખોદાને માનવાનું દ્વરમાન છે, કે જે પરવરદેગાર આખી જગતનો ધણી છે, તુર અને પવિત્રાઇતું મુળ છે, બેહદ હાપણ અને રહેમનો ખાવીંદ છે, સર્વે ચીજને તે બનાવનાર છે, તે નેક માણસને સુખ આપે છે અને ખુરાંઓને સજ્જ કરે છે. આ સર્વે શક્તિવાન ખોદાની પરસ્તેશ કરવા સિવાય જરથોસ્તી મહઝબમાં બીજાં નિતિને લગતાં ધણીક દ્વરમાનો છે, જેમાં મુખ્ય નેક વિચારવાં નેક બોલવાં અને નેક કામે કરવાને લગતાં છે. જરથોસ્તી મહઝબની સર્વે નીતીનું મુળ આ હુમત, હુખ્ત, અને હુવસ્તનાં

ફરમાનમાં સમાયલાં છે. અશે જરથુસ્ત્રનાં જમાનામાં ધરાની
 ઓની ધાર્મિક હાલતમાં સર્વેથી સરસ રીત તો એ હતી કે તે
 વખતનાં ધરાનીઓ પોતાનાં બચ્ચાંઓને ઉપલાં ફરમાનો પ્રમાણે
 વર્તતાં પહેલાં શીખવતાં અને પોતે પણ તેમજ વર્તવાને
 કાશેશ કરતા, તેથી તેઓ અતિખ્ય સુખી રહેતા હતા. એ
 ઉપરાંત અશે જરથુસ્ત્રના મહાજનમાં ખીજી ધણીક ધર્મ, નિતી,
 અને શીલસુરીને લગતી બાબતો છે, જે વિષે લખવા બેસ્યે
 તો કાંઈ સંખ્યાબંધ પુસ્તકો લરાય. આ કિસ્મનાં પવિત્ર અને
 યજ્ઞંદાં પરસ્ત મહાજનની તપાસ લીધા વીના તથા મહાજનનાં
 ફરમાનો નિતી અને દ્વિસુરીને સમજ્યા વગર અશે જરથુસ્ત્ર
 પછીના જુદીન ગ્રંથકારો અંજાણુપણાથી, વેહમથી, કે જાણી
 ખુજીને ખાસ પોતાનાં મહાજનને સારું લગાડવાનાં સખ્યથી
 અણુબદ્ધતા અને ખોટા વીચારો કેટલીક વખતે જાહેર કરી
 ગયા છે, તે ઘણું દલગીરીભર્યું છે. તવારીખ ઉપરથી માલમ
 પડે છે કે અશે જરથુસ્ત્રનાં વખત પછી ધરાનીઓ એસીરીયા,
 સીથીઆ, અને પાછળથી યુનાની તથા રૂમી લોકોનાં સંબંધમાં
 ઘણાં આળ્યા હતા, તેથી ધરાનના કેટલાએક પ્રાંતોમાં જુદીન
 પ્રજાની કેટલીએક નાલાયક રસમો દાખલ થઈ હતી, તો પણ ધરાની
 ઓએ પોતાનો બાપીકા ધર્મ જાળવી રાખ્યો હતો, અને મોટાં શહેરો
 તથા પાદશાહઓની દરબારમાં અસલી મહાજનજ માનવામાં આવતો
 હતો, અને તે કશી રીતે બગડેલો નહતો. યુનાની ગ્રંથકર્તા
 હીરોડોટસ જે ધરાનીઓની રસમ તથા કાયદાકાનુનો વિષે
 લખી ગયો છે તેમાં એવું પણ લખ્યું છે કે “ધરાનીઓ
 દેવોની પુજા કરવાને માટે મુરતી બનાવતા નથી, ઇશ્વરને
 માણસનો આધાર આપતા નથી, પણ તેઓ દેહરાં અને

મુર્તિનો ધીકકાર કરે છે, અને ઉંચા પહાડો ઉપર જમને ધનુરને ભોગ આપે છે, તેઓ સુરજ, ચંદ્ર, જમીન, આતશ, પાણી, અને પવનને ભોગ આપે છે.” ઉપલા વાક્યોમાં હીરોડોટસનાં કેટલાક વિચારો ગલત છે.

હીરોડોટસ અને દારાએસ.

હીરોડોટસ, દારાએસ હીસ્તાસપીસનાં વખતમાં થઇ ગયો હતો, અને જ્યારે આપણે પાદશાહ દારાએસનાં વખતની પહાડો ઉપરની તકતી મધેનાં લેખો તપાસીએ છીએ, તો સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે કે તેમાં તત્વોની પુખ્ત કરવાને વિષે કાંઇપણ લખેલું મળી આવતું નથી. મજકુર તકતીમાં માત્ર અહુરમઝદનીજ તારીફ કરવામાં આવી છે અને તે સિવાય બીજા કાંઇની પણ ધનુર તરીકેની માન્યતા કશુંલ રાખવામાં આવી નથી. હીરોડોટસ એવું કેમ લખી ગયો તે બાબે એડવર્ડ ગીબન કલ્પનાં કરે છે કે હીરોડોટસનાં દેશી ભાષાઓ જેઓ યુનાનીઓ હતા તેઓ વધારે ખુદાની પુજા કરતા હતા અને તેજ મુવાફિક ઈરાનીઓને પણ તે સમજ્યો હોય. જ્યોર્જ રોલીનસનના લખ્યા મુજબ હીરોડોટસના વખતમાં ઈરાનના કેટલાએક પ્રાંતોમાં બુદ્ધીનોની કેટલીએક નાલાયક રસમો દાખલ થઇ હતી, અને તેનાં આધારે ખરી ખજરની ગેર-હાજરીમાં લખ્યું હોય, એમ માલુમ પડે છે. એ ઉપરાંત આંકુરીલકું પેરો પોતાનાં લખાણોમાં કાંઇક ગોંટાલો કરતો માલુમ પડે છે, પણ તે બાબે એવો ખુલાસો થયો છે કે, તેને અવસ્થાનાં વ્યાકરણનું જ્ઞાન ન હોવાને સળખે કાંઇક ભુલચુક થઇ હોય એ ખનવા જોગ છે.

પારસી આતશપરસ્ત.

કેટલીક વખત પરકોમનાં કેટલાક આસામીઓ પારસી-ઓને આતશ પરસ્ત કરીને કહે છે, ને એવું કહેવામાં તેઓ બહારનાં દેખાવ ઉપરથી દગાય છે, પણ અંદર ખાતેની ખરી મતલબ શું છે તે તેઓ મુદ્દલ સમજતા હોય એમ દીસતું નથી. કોઇ પણ મહાજન ઉપર એકદમ વિચાર આપવો અને તે વખતે તેની અંદર સમાયલી ખારીક ફીલસૂફીનું અવલોકન નહિ કરવું કે અભ્યાસ કર્યા વગર એકદમ મત બાંધવું એ વિદ્વાન માણા સોની રીત હોઇ શકે નહિ. જે આસામીઓ વગર સમજવે કે વગર તપાસવે આવા વિચારો બહાર કરે છે, ત્યારે તેઓ સખત ઠપકાને પાત્ર છે. જરથોસ્તી મહાજનમાં આતશને પુજવાનું ક્યાંએ લખેલું નથી, અને અહુરમઝદ સિવાય કોઇનીયી પુજા કરવી નારવા ગણવામાં આવી છે. એકવડ-ગીચત કહે છે કે ધરાનીઓ આતશને પુજતા નથી, તેઓ આતશ તથા બીજાં નુરોને પણ પુજતા નથી, પણ તેઓને પરવરદેગારની પેદાએશની સર્વોત્તમ અને ઉમદા નીશાન ગણે છે. એ વિચાર સદંતર ખરડક છે, અને તેને અવસ્તાથી ટેકે મળે છે.

અશો જરથુસ્ત્રનું શિક્ષણ.

અહુનુઅદ ગાથામાં એવું માલમ પડે છે કે પએગમ્બર સાહેબ અશો જરથુસ્ત્રે આતશ આગળ ઉભા રહીને એક લાખણ કયું હતું, અને તેની મતલબ એવી હતી કે ધરાનીઓએ અનેક ખુદાની માન્યતા મુકી દઇ, એક જ ખુદાની પરસ્તેશ કરવી, કે જે આ તથા પૈથી દુન્યામાં માણસને સુખ તથા આબાદી પહોંચાડે છે.

ઓરતુઅદ ગાય માં અશો પએગમ્બર કહે છે કે
 પાક અહુરમઝદ હું તને સઉથી ઉત્તમ અને રોશનીતું
 મુજ ગણું છું જે સખસ આતશ આગળ ઉભો રહીને સર નમા
 વીને મને પસંદ નહી કરશે તે સજાએ પહોંચશે.

અશો જરથુશ્ત્રની પહેલી વાયઝ.

૧ દુન્યાના આ મહાન પએગમ્બરે ધરાનમાં ઢોકાને ખરાખી
 માંવી ખચાવવા માટે ખોદા તરફથી મોકલેલી પોતાના દીન
 જાહેર કરી હતી, ત્યારે બાતુઓ અને ગ્રહસ્થાના એક જખરદસ્ત
 મેળાવડા સનમુખ તેઓએ સાદુ પણ મુલ્યવાન ભાશણ
 કર્યું હતું, જે ગાય નાં કટલાક ફકરાઓમાંથી આપણને મળે
 છે, તે નીચે મુજબ હતું.

૨ ‘દીની બાબદો જનમુવાને આતુર થયલા અએ ખાહેશ
 મંદો, તે પરવરદેગારની બે મહાન શક્તિઓ વિષે હું તમને
 કહીશ તેમાંની પહેલી સેતાયશ મારફતે તે અહુરમજની કરવી
 જોઈતી અરાધના અને બીજી ખુશીવાજા માધરો વિશે છે.
 આ બન્ને બાબદો તેમાં સમાયત્તા આત્મબોધને લીધે ઘણીજ
 શીખવા કાયક અને ફાયદેમંદ છે.

૩ અએ ખાહેશમંદો, મારી ઉત્તમ નસીહતોને તારા
 કાતો વડે સાંભળો, અને તમારી રોશન વીચાર શક્તિથી તે
 ઉપર દરયાકૃત કરો દરેક જણને પોતાની પસંદગીનો અતેકાદ
 હોવા જોઈએ, અને તે માટે વાકેફ થવા સારું તમે સર્વે
 બિદાર થાઓ.

૪ ખુરા માણસો જ્યારે દીનની તકરાર કરવા માટે
 મારી આગળ આવ્યા, ત્યારે તેઓને તદ્દન મહાન

ક્યાં, અને અગ્રમીનોનો જુરો તરીકા છોડીને સ્પેંતામીનોના નેક તરીકા મુજબ ચાલવાને ફરમાવ્યું, તો પણ એ વાત તેઓનાં ધ્યાનમાં નહીં ઉતર્યાથી જુરોજ વિચાર અખત્યાર કાઢી, અને માણસોને હાની પુગાડવાને માટે એશમ એટલે કે ગુસ્સાના દેવોની રાહે ચાલ્યા.

૫ જેઓ લક્ષી કિર્તીમાં જન્મેલાં છે, તેઓ જયારે હેરમ-જદના, બહમનના અને અશ કે રસ્તીનાં સારાં મુકામમાં સામેલ થશે, ત્યારે તુરતજ નાશ કરનાર દેવ (યાને શક્તિ) પુટેલો થશે.

૬ અએ માનવીઓ, કરણી મુજબ સુખ તથા દુઃખ બાબેના જે નિયમો અહુરમઝદે મુકરર કીધા છે, તે તમો જાણો, તે એ કે, દુષ્ટ પાપી માણસોને માટે કાંબા વખત સુધીનું દુઃખ ખમવાનું નથા અશો માણસોનો માટે તે ફાયદાઓ કે જેનાથી સર્વોત્તમ સુખ મળે છે, તે હાંસેલ કરવાનું હોય છે.

૭ અએ ખાહેશમંદો, અએ શીખામણો અને કાંઈ નહિ સાંભળેલા કલામો તે હું તમને જાહેર કરું છું. જેઓ દરજની શીખામણથી અશોઈના મુલકને ખરાબ કરે છે, તેઓને માટે તેમજ સદગુણી માણસ બંને માટે આ કલામો ઉત્તમ છે, અગર જે કોઈ માણસ પહેલી નજરે દીનની બાબદ નહિ માને, તો પાછળથી દેખાઈતી જાહેર સાબિતિઓથી તેનો એતે કાદ વધારે મજબુત થશે. તે અહુરમઝદને બધાંઓનો ખાવીંદ જાણીને દરેક જણને તેની આગળ સેવટે જવું પડશેજ.

૮ તમો કે જેઓ નજદીકથી તથા દુરથી આવીને મારી દીનની બાબદ જાણવાને ઇચ્છો છો, તેઓ જે હું જાહેર રીતે

કહું છું તે કાન ધરીને ધ્યાન આપીને સાંભળો. ખચ્ચીત, આ વખતે તમા મારી બધી બાબદો ઉપર બરાબર મનમાં તોલ કરો, કે જેથી કરીને કોઇ ખોટો ધર્મ સમજાવનાર બીજાનાર તમારી જીંદગીને ખરાબ કરે નહિ.

૬ અએ મિત્ર લક્ષ્મના સાહેબો, સૈથી પહેલાંકું તમને દુન્યાના એમીનો વિષે જાહેર કરું છું, જેમાંની વધારે આત્માદી કરનાર મીનોએ નું મૂળ ગણું છું, અને હરેક શખ્સ તને રોશનીનું મૂળ માનશે, જે શખ્સ આતશ આગળ સર નમાવીને મને પસંદ નહી કરશે તો સગ્નએ પોદિયશે.

ડા૦ મારટીન હાઉગ.

ડા૦ મારટીન હાઉગ દ્વાદશોલેજીની મદદથી આપણાં મહાજનમાં ૧ કેટલાક ફકરા આવેલા છે, તેનું પૃથ્વી કરણ કર્યું, અને સાળીત કર્યું છે કે તેઓ આપણા ધર્મને લગતા નથી. ગાથા જે અશે જરથેશ્વરના પોતાના બનાવેલા છે અને ત્યાર બાદ જુદાં જુદાં પુસ્તકો જુદા જુદા વખતમાં લખાયલાં હતાં, અને તેથી કેટલાક આપણા મહાજનને-નજાજે એવા લખાણો તેમાં સમાયલાં હોય તો આપણાં છે, એમ માનવું ન જોઈએ, હાલમાં આપણી પાસે જે પુસ્તકો મોજુદ છે જેમાં ગાથા, યજ્ઞશની, અને વંદીદાદ મુખ્ય છે, જે મધે આ પુરાતન મહાજનની શીલસુશી અતી શ્રેષ્ઠ રીતે પુરી પાડવામાં આવી છે તેથી જો આપણે એજ પુસ્તકોમાંથી આપણી ઉધરતી ઓલાદને શક્ષણ પુરું પાડ્યે તો તેટલું પણ ઘણુંજ સંતોષ કારક લેખાવું જોઈએ. કારણ કે તેમાં સમાયલી શીલસુશી, નિતી, નેકી સુખશાંતી, અને તંદરોસ્તીને લગતા નિયમ તેમજ લકિતરસ

ત્રેમરસ, અને ક્રિયારસ, જે માણસને તેની સંપૂર્ણતાએ પુગાડે છે, તે ધણીજ ઉપયોગી ચૈતન કરવા લાયક અને સદગુણ ખીલવવાને લાયકના છે. કે જેનાં પદવાથી માણસને આ અને પેલી દુન્યાનું સુખ મળે છે.

જરથોદતી મહાજન—ખુદાને મળવાનો ઉત્તમ માર્ગ.

અશો જરથુસ્ત્રના મહાજન જેવો શ્રેષ્ઠ અને ઉમદા ધર્મ કે જેમાં એકજ ખુદાની પરસ્તેશ કરવાને ફરમાન આપેલું છે, અને જેનો પાયો નિતીનાં તત્ત્વો ઉપર રચાયેલો છે, તે પવિત્ર મહાજનને જુદાદીનનાં અણુસમજી લોકોએ, અને પારસી કામના વાહીઆત વિચાર ધરાવનારાઓએ નુકશાન પોંદ્યાડ્યું છે, જુદાઈ, વહેમ, ઠગાઈ, અદેખાઈ, અને જેર સંલુકાઈ તેનાં ઉપર થોડી ફાવી નીકળે છે, પણ આંતે સમ્યાપ્ત અજવાળામાં આવીને અબ્યાસની રૂએ અને વિદ્યાની રૂએ આપણા મહાજનનું ખરાપણું દુન્યાની રાક્ષનીમાં પ્રકાશી નીકળ્યું છે, અને ખાલેશ પવિત્ર મહાજન અને તેની શીલસુરી શું છે તે પશ્ચિમના વિદ્વાનોએ પૂર્વની પ્રજાને મોટી શોધખોળ પછી પુરી પાડી છે. અશો જરથુસ્ત્રે પોતાનો પવિત્ર મહાજન તે વખતનાં ધરાનીઆને શીખાડ્યો હતો, તે કેટલો ઉમદા હતો અને છે તે આપણે બરાબર સમજ્યા છીએ, આપણે આશા રાખ્યે છીએ કે આવા પવિત્ર મહાજનને તેની અસલ નેમોમાં સાચવી રાખવાને આપણી કામ અને તેનાં વડાઆ પ્રયત્નો કરશે, અને ખોટી તકરારો અને જુદા સુધારાઓની વાહીઆત વાતો છોડી દઈ સત્યતાની શોધમાં પોતાની જાંઘી ગુજરી આ અને પેલી દુન્યાનું સુખ પ્રાપ્ત કરશે.

જરથોસ્તીઓની રાજદવારી હાલત.

ભાગ સાતમો.

અશો જરથુસ્ત્રના જમાનામાં ઇરાનીઓની સંજ્ઞા સંચારી અને ધાર્મિક હાલતો વિષે અમો બોલી ગયા છીએ, હવે જે બાબદ હાથ ધરવી છે, તે તેઓની રાજદવારી હાલત વિષે છે. હાલના જરથોસ્તીઓની રાજદવારી હાલત ધણીજ ઉત્તમ છે. મરહુમ દાદાબાઈ નવરોજી, અને મરહુમ સર ફિરોજશાહ મહેતા જેવા હિંદુસ્તાનના મહાન રાજદવારીઓ જરથોસ્તી હતા, એ બિના આપણને ધણીજ મગરૂરીતું કારણ પુરું પાડે છે. હાલતું સઘળું રાજદવારી વાતાવરણ મુખ્ય કરીને પારસીઓ ઉપર ટકી રહેલું છે, એ આપણને સારી રવેશે જાણીતું છે. રાજદવારી બાબદો માટેના પૈસાટકાની મદદો તેમજ મહાન રાજદવારીઓ પુરા પાડવામાં પારસી કામે ગેયો કમાલ કરી છે, એટલુંજ નહીં પણ સઘળી રાજદવારી ચળવળો પારસી કામને આભારી છે. રાજ તરફની વફાદારી અને તાજ તરફની દિલસોજી એ તો પારસી કામનો મુદ્રાલેખ છે, અને પોતાના શહેનશાહ અને શહેનશાહ તરફ પુર્ણ ભક્તિભાવ એ અશો જરથુસ્ત્રનું મહાન શિક્ષણ તેઓને પુરું પાડવામાં આવ્યું છે.

બ્રિટીશ રાજ અને તાજ તરફ પારસી વફાદારી.

પારસીઓના આફ્રિનગાન, બહેરામચક્ત, અને અશો જરથુસ્ત્રે પાદશાહ-ગુસ્તાસપ ઉપર કરેલાં આફ્રિનવાલાં લણુ-તરોમાં રાજની વફાદારી માટે ઘણાજ પવિત્ર અને આફ્રિન કરનારા સ્તોત્રો સમાયેલાં છે. ઇરાનથી હિંદુસ્તાન આવ્યા બાદ પણ સંજ્ઞાનાં રાજને આપણે જે વફાદારીનાં વચનો આપ્યાં હતાં તે સઘળાં પ્રમાણે ચાલવાને પારસીઓએ પોતાથી બનતું કયું હતું, અને મોટા ભાગે આપ્યા હતાં. ખુદ હાલની લડાઈમાં પણ પારસી કામે શું બળવ્યું છે તે આપણે સારી રહેશે જાણીએ છીએ. ઇરાનની ગાદી તરફ હાલમાં પણ જુદીન શાહ હોવા છતાં પારસીઓ તેને પુર્ણ વફાદારીથી નમે છે અને તેનાં હોકમોને તાબે રહે છે, અને હિંદુસ્તાનની હાલની ઇંગ્રેજ સરકાર અને “નેટીવ સ્ટેટો” “ટેશી રાજો” કે જ્યાં પારસીઓ વસે છે. તેઓ સઘળા પોતાનાં રાજ, તખ્ત, અને તાજ તરફ પુર્ણ વફાદાર રહીને સરકારને તેનાં રાજદારી કાર્યોમાં પોતાની હેશિઆરી, પૈસા, અને િઘાનો ફાલો આપે છે.

પારસીઓનો રાજદારી જુસ્સો.

અલબત્ત પારસીઓની રાજદારી લડતો ઘણી મોતેજર ગણાય છે, પણ તે ઘણીજ સહજુસીગતા લરી અને પોતાનાં રાજ તરફની વફાદારીને આધીન રહીનેજ હોય છે, અને સર્વ લડતોની મુળ નેમ રાજ, તાજ અને પ્રજાની સલામતીને આધીન રહીનેજ કરવામાં આવે છે. હાલમાંજ આપણે અરી લડતો કરતા આવ્યા છીએ એમ નથીજ, પરંતુ હિંદુસ્તાનમાં

આવ્યા પછી આપણે જે દેશમાં અને જે રાજ તળે વસવાટ કર્યો હતો, તે સઘળી વખતે મોટા ઓખાઓ, અને રાજદ્વારી માન ઉપરાંત શહેનશાહે અને રાજ્યોની મોટી પ્રસંશા આપણે પામતા આવ્યા છીએ. આ ઉપરથી આપણે જોઈ શકીશું કે આપણી રાજદ્વારી હાલત અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાથી ઘણીજ અજ્ઞાસ કરવા લાયક અને વખાણવ લાયક છે, અને પુરતી વફાદારી સાથની રાજદ્વારી લડતો કરી આપણે ઘણું જ જમાનાઓમાં દેશો અને શહેરોની આગાહી માટે પુરતું કર્યું છે. આપણે હજી પણ આશ્ચર્ય રાખીશું કે ભવિષ્યમાં પણ આપણું રાજદ્વારી ખમીર ચાલુજ રહેશે, અને હજી ઘણા દાદાભાઈઓ અને ફિરોઝશાહે કામ પેદા કરવા પામે કે જેથી આપણું મોતેખર રાજદ્વારી ખમીર ઘણા કાળ સુધી ચાલુ રહે, અને જરથોસ્તી નામે જે જગઆશકારા નામના રાજદ્વારી બાબદમાં મેળવી છે તેમાં ઘણો વધારો થવા પામે, અને જે રાજતળે તેઓ આજની આબ દી અને સુખ સંપત્તીએ પહોંચ્યા છે, તેને વફાદાર રહી દુન્યામાં આગળ અને આગળ વધે.

અશો જરથુસ્ત્રના જમાનાનો રાજદ્વારી મામલો.

હવે આપણે અશો જરથુસ્ત્રના જમાનામાં ઇરાનીઓની રાજદ્વારી હાલત વિષે કંઈક ખ્યાલ લઈશું ઘણીક વખતે તવારીખ નવેશોએ પૂર્વ તરફના પાહદશાહે માટે ઘણાક ના લાયક અને ખરાબ સુખનો વાપડ્યા છે, એમ આપણને ઇતિહાસ ઉપરથી માલમ પડે છે.

પાહદશાહો ઉપર ખાતકી, ઉડાઉ, આળસુ અને અનિ-
તિવાન હોવાનાં આંદોષો વારંવાર મુકવામાં આવ્યા છે. રાજ-
કારોબાર કરવામાં તેઓ તદ્દન ના લાયક હતા એવું પણ વારં-
વાર કહેવામાં આવે છે. અલગતા આ બખાણો પૂર્વનાં ધણાંક
મુલકોનાં કેટલાંક તે વખતનાં પાહદશાહોને લાગુ પડતાં હતાં
ધરાની શહેનશાહોને તે દરજ્જે ભેગુ પડી શકે નહિ. તેઓમાં
ધણાંક બહાદુર, નેક અને નામદાર ધુરા અને ઇન્સારી પાહદ-
શાહો થઈ ગયા છે. અરદશીર અને શાહપુર જેવા બહાદુર,
દારાપશ અને નૌશીરવાન જેવા મોટા દાનાવ, અને સમજી,
તેમજ ફરેદુન અને સાધરસ જેવા નેક અને ખોદાઈ ખસી-
એત ધરાવનારા પાહદશાઓ આ દુન્યામાં થોડાજ થઈ ગયા
છે, જેઓ માટે આપણે ખરેખર મગર છીએ.

ધરાને નેકનામ પાહદશાહ ગુસ્તાસપ કે જેણે મહાન
પયોગમખર સાહેબ અશો જરથુસ્ત્રને તેના પત્રીત્ર અને મહાન
રીક્તસુરીભર્યાં મહાજાને ફેલાવવામાં મદદો પુરી પાડી હતી, તે
જમ આશકારા પાહદશાહના જાતી ગુણો ધણાજ વખાણવા
જોગ હતા. તે અતી ચાલાક, ધણાજ પ્રમાણીક, અને લડાયક
પરકમ ધરાવનારો એક વખાણવાલાયક શુરો હતો.
અશો જરથુસ્ત્રના મહાજાને માટે અને મુર્તિપુજા તેમજ જીવ
પરસ્તી અને બદીનો નાશ કરવા માટે અને જરથોસ્તી મહાજા
એક ખરો યજ્ઞાં પરસ્તી મહાજા સર્વે ઠેકાણે દાખલ કરાવા
માટે તેણે બારે શ્રમ ખેંચ્યો હતો. મજકુર મહાજાનેજ માટે
તેણે તારતરીના રાજ અરજાસપ સાથે બારે લડાઈઓ ચલાવી
હતી. અને તેમાં તે પોતાના બેટા અસ્ફંદીઆરની મદદથી

ફ-તેહમંદ નીવડ્યો હતો. રાજકારોગાર ચલમ્બવામાં ધરાન તેની ભારે કુશળતા ગણતી હતી, અને એક ઇન્સારી ચાલાક, અને પ્રમાણીક શાહ તરીકે પ્રગ્ન તેને અનુપમ માન આપતી હતી. પોતાના રાજની, દેશની, અને ખીજી સર્વે બાબદો લખવા માટે તેણે એક ખાસ કારભારી રાખ્યો હતો, જે તમામ વીગતોની નોંધ રાખતો હતો, અને દેશ પરદેશ ખાતે સધળા સંદેશા તે ચલાવતો હતો. પોતાના દેશમાં ચાલતા સીકકાઓ ઉપર તેણે એક બાજુએ આતશનું પાતરું અને ખીજી બાજુએ પોતાની તાજ સાથની સખી કોતરાવી હતી. એ પાદશાહ ઘણાજ નેક અને અકકલમંદ હતો, તેની સાખીતી તેને આપેલી કેટલીક નસીહતો ઉપરથી માલમ પડે છે. તે તે કહેતો હતો કે “જે માણસને પરવરદેગારે મોટે દરજ્જે પહોંચાડ્યો હોય અને જેની ઉપર તે સાહેબની મેહરબાની હોય, તેને નમનનાઇ પકડવી ઘટે છે, કારણ કે એક બીખારી ગરીબાઇ પકડે તો તે તેનાં ધંધાને લીધે છે.”

“નાસ્તીક અને મુવેલામાં કશો ફરક નથી જે ઘણી સર્વે શકતીમાન પરવરદેગારને નહીં માને, જે સર્વે ચીજ પોતાની મરજી મુજબ કરે, ને કીઆમત ઉપર ભરોસો નહીં રાખે, અને કરણી અને તેનો બદલો માને નહીં, તે માણસ એક મુરદાં સમાન છે,” ખીજા પાદશાહએ સાથે સારી વર્તણૂંક રાખવાનું તે ઘણું સાઈં માનતો, અને પ્રગ્નને સુખ આપવું એ પોતાનો ધર્મ ગણતો અને અકકલમંદોને મદદ પુરી પાડવી એ પાદશાહની ફરજ છે, એમ તે માનતો અને એવાં ખીજાં ઘણાંક ડહાપણ અને સફળોને માટે આવા

અસલી વખતમાં પણ પાહદશાહ ગુસ્તાસપ એક મહાન, અને
ડાહયો પાહદશાહ ગણાતો હતો.

જે વખતે એશીયાના અને બીજા ખંડોના પાહદશાહો
અતી જીલમી પાહદશાહી અને હકુમત કરતા હતા, અને પ્રજા
ઉપર જીલમ ગુજારી પોતે મોજ મારવાનું માનતા હતા તેવા
વખતમાં પાહદશાહ ગુસ્તાસપ આવી શ્રેષ્ઠ રીતે ધરાનમાં
રાજ કરતો હતો. એ ધરાનીઓને મગર કરનાર હતા.
તેણે પોતાના વજીર જમારૂં હકીમને પુષ્કળ મદદો કરી હતી.
ખેતીવાડી અને હુન્નર ઉદ્યોગોને તેણે ધણો ટેકો આપ્યો હતો.
અને એ વિગેરે સઘળા આબાદી તેણે પોતાના દેશમાં ફેલાવી
પોતાનું નામ જગપ્રસિધ્ધ કર્યું હતું.

એ ઉપરાંત ધરાન મુલકનો ઇતિહાસ જ્યારે આપણે વાંચ્યે
છીએ ત્યારે માલમ પડે છે કે પાહદશાહ ગેયોમર્દના વખતથી
ધરાનની ગાદી ઉપર જે પાહદશાહો આવ્યા છે, તેમાં ધણા
થોડાકાએજ ખરાબ રાજનિતિ અખત્યાર કરી હતી, બાકી
લગભગ સઘળા શહેનશાહોએ ધણીજ વખાણુવા જોગ હતા-
પણથી અને સત્યતાથી ખોદાનો ડર રાખી પોતાની પ્રજાને
અને ધર્મને આબાદ કરવાને પુરતા પ્રયત્નો કર્યા હતા.

આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે આપણી રાજદવારી
હાલત અશો જરૂરસરના જમાનામાં પણ ધણી ચઢને દરજ્જેની
અને વખાણુવા લાયક હતી. ઉપર કહ્યું તેમ આપણા ધરાની
પાહદશાહોની રાજનિતિ ધણીજ વખાણુવા લાયક હતી.

પાદશાહોની પ્રજા પ્રત્યેની મહેરબાની.

પોતાની પ્રજા તરફની ઇરાદાની પાલકશાહોથી માયા મહેરબાનીના અનેક દાખલાઓ આપણે તવારિખમાં વારંવાર વાંચ્યા છે, પણ એ તો જાણીતીજ ખીના છે કે જે જમાનામાં પૂવના શહેનશાહો ઉપર ખોટા આક્ષેપો અને બેરબુદ આરોપો મુકવામાં આવ્યા છે, તેજ આઘ આમમાં આપણા ઇરાદાની તાજ-દારોએ પોતાને જેમ મળે એવી રીતે રાજ કારાખાર કર્યો છે હિંદુસ્તાનના વસવાટ દરમ્યાન પણ આપણે આપણો શ્રેષ્ઠ રાજદવારી ખવાશ સાચવી રાખ્યો છે, અને હજી આશા રાખીશું કે પારસી કામ વફાદારી ભરી રીતે પોતાનો એ ખવાશ ચાલુ રાખી તાજ, રાજ અને પ્રજાને ઉપયોગી થઇ પડે.

આ બાબદનું છેવટ.

હવે આ લાપણુતા શુભ છેવટ બેર આપણે આવ્યે છીએ. લાપણુની શરૂઆતમાં અપણે અશો જરથુસ્ત્રના જમાના ઉપર વીરવ્યન કાઢ્યું છે. આપણે દરેક બનતી કાશેશો કરી અશો જરથુસ્ત્રનો જમાનો કાઢકે મુદત સુધીનો મુકરર કર્યો છે. અને તેમ કરતાં જો કે આપણું ધણુ જ ટુંકમાં સમજવાનું હોવા છતાં આપણે જુદા જુદા ફિલસુફો, તવારિખ નવેશો અને વિદ્વાનોનાં મતો અને વિદ્વાન, લખાણ અને લાપણુનો ટેકો લીધો છે. જુડી જુડી દિશાઓમાં એ બાબે અમારી તપાસો થું છે, અને હા, તે સખળી ભેગી કરી ટુંકમાં પણ બનતી સહેલાઈથી અશો જરથુસ્ત્રનો જમાનો મુકરર કર્યો છે. અમે તેમાં ખરા છીએ એમ તો કહી શકીશું નહિ, પરંતુ વિદ્વતતા અને ફિલસુફીની રૂએ જ્યાં સુધી શોધખોળો અજવાળું પાડી શકે,

ત્યાં સુધી આપણે કાંઈક જોઈ ચુક્યા છીએ. કોઈ પણ જમા-
નામાં દુરતા કે નજીકતા અમર્યાદામાં તે મહાન અસી
પરોગમ્યર થઈ ગયા હતા, પરંતુ તેઓન મહાન અને શિલસુરી
ભર્યા તેમજ મનુષ્ય અને જાનવર કે દુન્યાની આગાહી માટે જે
તેવણે ક્યું છે, અને જેનો લાભ મેળવવાથી આપણને એક
મહાન ધર્મ અને મહાન કામના સમાસદો થઈ પડવાનું માન
મલ્યું છે, તે માટે અને તેણે આપેલા મહાન મહાજ્ઞ માટે
આપણે તેવણના અત્યંત આભારી છીએ. આપણે ઇચ્છીએ
છીએ કે તે ૧૨વરદેગાર આપણા મહાન મહાજ્ઞ અને
તેની કામને હંમેશ આગાહ રાખે અને તેઓની સુખ, સંપત્તિ
અને ખેલખાલા થાય.

અસલી હાલતો સાથનો આજનો મુકાબલો.

ભાગ આઠમો.

ખીજી બાબત જે આપણે હાથ ધરી છે, તે આપણા અસલી ઇરાની આપદાઓની ધાર્મિક, સંસારી અને રાજદવારી હાલત વિષે છે. તે બાબે બોલતાં આપણે આજની આપણી હાલત સાથે પણ કંઈક મુકાબલો કરતા આવ્યા છીએ, અને આ છેવટના પ્રકરણમાં કંઈક વધુ બોલવાની અમો આસ્થા રાખીએ છીએ.

ધાર્મિક હાલતનું તોફાની વાતાવરણ.

આપણી હાલની ધાર્મિક હાલતનું વહાણ કંઈક તોફાની અને કંઈક આત્માદ હાલતમાંથી પસાર થાય છે. આપણે નિહાળ્યે છીએ કે હાલની આપણી ધાર્મિક હાલત અસલ કરતાં કંઈક વધારે આત્માદ છે. ઇરાન છોડ્યા બાદ હિંદુસ્થાનમાં વખતનાં વહેવા સાથે આપણું ધાર્મિક શિક્ષણ અને શોધબોધ તદ્દન કુખી ગઈ હતી. વારંવાર ઇરાન અંદેશો મોકલાવી ધાર્મિક સવાલના ફૂડ્યા કરી તેને રેવાયત તરીકે આપણે સ્વીકારતા આવ્યા છીએ, અને પરકોમના ધનુષક રેવાળે આપણા અસલ

ધાર્મિક દેવાળે સાથ મિત્ર થવાથી આપણા ધર્મની કિસ્તી કાંઈક ખરાબે અડાડાતી હતી, પરંતુ હાલમાં કેળવણીનો વધુ પ્રસાર થવાથી આપણા ધાર્મિક યજ્ઞીનને મુસ્તકીમ બનાવ્યું છે. અને આપણી ધાર્મિક ભાષાઓના ચાલુ અભ્યાસથી ધણાક અભ્યાસીઓએ એ બહાર પડી ધર્મની કાંઈક શોધ કરી છે ખરું કહીએ તો હાલમાં ઉદવાડે જવાનું, વાયઝો, ભાષણો, અને ધાર્મિક કિર્તનો કે મેળાવડાઓમાં જવાનું, તેમજ દરેક ધાર્મિક કામોમાં સામેલ થવાનું અસક્ષ કરતાં વધારે પ્રમાણમાં જોવામાં આવે છે સામટી રીતે જોતાં આપણે ધર્મને કુચાડતાં નહિ પણ આબાદ કરતાં આવ્યાં છીએ, પરંતુ એકજ કારણે તેમાં કાંઈક ખનરો મેળવવા માંડ્યો છે. થોડાક ટુંક ભંડોળ્યા અને પોતાને કાંઈક વધુ સુધરેલા, શીખેલા અને આગળ વધેલા ધારતા પરસીઓથી અધર્મ, ખરાબ અને આપણી કામને ન છાજતાં ખોટા સુધારાઓ દાખલ કરવામાં આવ્યા, અને કદમ કદમે આગળ વધતી કામને એકદમ સુધરેલી બનાવી દેવાની ધુંધમાં કેટલાંકોના ભેંજ ધાર્મિક યજ્ઞીન અને અભ્યાસમાં ડામાડોળ બનાવ્યા. ખુદાની મરજી કાંઈ જુદીજ હતી, તેથી ગમે તેવી પણ કોશિશો છતાં યુરાઇ ફાવી નથી, અને સત્યતા પોતાનાં પુર જોશમાં પ્રકાશી છે. ધર્મિક સચાલો બાબે વધુ જુસ્તેજે થઈ છે, વધુ તકરારો અને વધુ મંડળો બરપા થયાં છે, વધુ ભાષણો, ભાષણકર્તાઓ, અભ્યાસીઓ, અને પોતાનાં પંચગમ્ય અને મહાજબને માટે લડનારાઓ પેદા પડ્યા છે, ખોદાની થુકના કરીશું કે આપણે ધાર્મિક યજ્ઞીનને ડામાડોળ થતું અટકાવ્યું છે, અને ધર્મ નહિ સમજનારાઓ માટે પુરનાં સાધનો અને સાબિતીઓ રજૂ થઈ છે સામટી રીતે આપણે હાલમાં અમાઉ કરતાં ધાર્મિક ઝનુનમાં પછાત છીએ, પણ ધાર્મિક અભ્યાસ અને મુદ્દાઓ અને સાબિતીઓ પુરી પાડવામાં ધણા આગળ વધ્યા છીએ. આપણે દુવા ગુનરીશું કે આપણી કામનું ધાર્મિક બળ રમતાબેજ સુધી ટકી રહે અને પારસીઓ પોતાના પવિત્ર મહાજબ ઉપર વધુ અને વધુ મુસ્તકીમ બને.

સંસારી હાલતનો ખેદકારક સફે.

ભાગ નવમો.

આપણી હાલતની સંસારી હાલત કાંઈક ખેદકારક છે. પારસી સંસારનો ટાળો બગાડ્યો છે, અને ખોટી કેળવણી, શીશ્યારી અને છુટાપણા તેમજ અણુધટતા સુધારાથી આપણને કાંઈક ખમવું પડે છે.

દુન્યેસન, અનિતિ અને નાફરમાની આલચલણનો કાંઈક વધારો થયો છે, અને મરદ વર્ગ કરતાં સ્ત્રી વર્ગની ઘણીજ ખરાબ ફરીઆદો, આપણે સાંભળતાં આવ્યાં છીએ. અભાવણુમાં એ બાબદ કોઈપણુ રવેશે લંબાવવાની કાંઈ જરૂર નથી, કારણકે એ વિષે આપણે દિનપ્રતીદિન વધુ અને વધુ સાંભળ્યે છીએ, વાંચ્યે છીએ. જાણીએ છીએ.

આપણે દુવા ગુજરીશું કે તે પરવર દેગાર આપણુ કામને નેક તોશીયત બક્ષે, અને પોતાનામાં જે કાંઈ ખરાબ ગુણો પેવશ થયા હોય તે કાઢી નાખી કામની ઉન્નતિના કાર્યોમાં ભાગ લઈ પોતાની રવકામનો ટેક જાળવી રાખવાને બનતું કરશે.

રાજદવારી હાલત—શુભ ભવિષ્ય.

— : ૦ —
ભાગ દશમો.

આપણી રાજદવારી હાલત અસલી અને હાલની આપણે એ બાબતોનાં પ્રકરણમાં સારી રવેશે તપાસી છે, અને તે બાબતો દીવસે દીવસે થતી આબાદી માટે આપણી કામને મગરૂરી અને મુખારકબાદી થઈ છે. આપણે ઇચ્છીશું કે તે હજી આગળ વધે.

આ બાબત જોએ સાંભળ્યું છે, તેઓ તેમજ આ છપાઈ બહાર પડ્યા પછી જોએ વાંચશે, તે સધળાઓ આ નાની અને ધણીજ ટુંકી પણ અગત્યની બાબત ધ્યાનમાં રાખશે, અને કામની બાંધીક સંસારી અને રાજદવારી હાલત બની શકતી કાશેશોએ વધુ અને વધુ આબાદ હાલતમાં લાવવાને કાશેશ કરશે.

આપણે સેવટની દુવા તે પરવરદેગાર પાસે ગુજરીશું કે કામ અને તેનો મહાજબ સદાકાળ આબાદ અને સુલેહભરી અને અસલ હાલતમાં કાયમ રહે અને આપણા પાક પચેગમ્મર અશે. જરથુસ્ત્રની આર્શીવાદ આપણી કામ ઉપર સદા વરસતા રહે અને સારી આલમમાં આબાદી અને બોલબાલા સાથ પારસીઓ સદા આબાદ રહે. આમીન.

ધી “ કયસરે-હિન્દ પેપર પ્રીન્ટીંગ વર્ક્સ, એલપી-સટન
સરકલ, કાટ મુંબઇ મધે મીં એરચશા રસ્તમળ હીરળમેહેદીને
ખાપ્યું છે, અને મીં માણેક હોરમસળ દાદાયાંનળયે દાદા-
યાંનળ ખીલડીંગ ખેતવાડી ચોથી ગલી, મુંબઇ મધેથી પ્રગટ
કયું છે.

જરથસ્ત્રનાં ગ્રંથનામ યજ્ઞમહાજિ

અગા જરથસ્ત્રની દીનને હુમાં આરાધીએ કીએ

